

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.163.41-92
316.7(497.11)

ВУЈАДИНОВИЋ, Димитрије

Лични став : записи о културној политици / Димитрије
Вујадиновић. - Ириг : Балканкулт фондација интереса, 2015
(Нови Сад : Тампограф). - 111 стр. ; 21 cm

Тираж 100.

ISBN 978-86-89257-01-4

а) Културна политика - Србија
COBISS.SR-ID 295529479

Димитрије Вујадиновић

ЛИЧНИ СТАВ

Записи о културној политици

РЕЧ АУТОРА

Није ретко да се у јавности постави питање – ко је то интелектуалац? Шта то уопште значи? Много је одговора на ово питање, некада и сасвим супротних. Ја се придружујем свима онима који у интелектуалцу препознају критичког (хуманистичког) мислиоца, који стиче знање и искуство и који има довољно смелости да своје мишљење изнесе јавно. Значи, није важно које је професије особа, већ начин на који размишља и промишља себе и друштвене феномене. И свакако, живи у складу са својим залагањем.

Управо такав став је и мене руководио да у последњих петнаестак година, с времена на време, у зависности од конкретних повода, објављујем у штампаним медијима коментаре о културној политици у Србији. Моја тема је макро културна политика – дефинисање циљева, приоритета, инструмената и временских рокова. Потпуно сам свестан да то није тема која може да фасцинира ширу јавност. Међутим, без јасне културне политике и моралних норми културног образаца - нема културе, а без културе за човека нема живота.

Избор објављених текстова од 2001. до 2005. године публикован је раније у књизи под називом – „Девети миленијумски циљ“.

Од 2005. до 2010. и даље сам објављивао текстове, али, реално, мало тога се променило у културном животу у Србији, изузев доношења Закона о култури. То је и разлог зашто је у овој публикацији изабрано само неколико текстова из тога периода.

Феномени и догађаји у културној политици и ширем друштвеном контексту културне продукције усложњавају се и убрзавају последњих пет година. То је, свакако, био и основни мотив да учесталије објављујем текстове. Избор новинских коментара који су објављени у том периоду чини и претежну садржину ове публикације. Сложени у публикацију, без накнадних измена и хронолошки разврстани, као целина добијају додатни значај. То ми се чини као она народна прича у којој отац подучава синове о значају јединства дајући им да сломе један прут, а затим сноп свезаних прутева.

Свакако, приликом писања новинских коментара имао сам у виду циљну групу која чита такве текстове. Нису то „стручни“ радови, који за све оне који се уско не баве културном политиком могу бити и мало досадни, њих сам објављивао у неким другим домаћим и страним публикацијама.

Изабрани текстови настали су као моја реакција на конкретан, тада актуелни феномен или догађај. То, уједно, значи да су различити по садржају, обиму и дубини задирања у проблематику. Неке од наведених личности у међувремену су изгубиле јавну функцију на којој су биле, али суштина феномена је и даље актуелна. У неколико објављених коментара има и понављања одређених ставова. Верујем да се исчитавањем ових текстова јасно може закључити мој однос према догађањима у културној политици у Србији, односно који културни образац подржавам и за коју културну политику се залажем, као и којим инструментима се до таквог модела може стићи.

Сећам се америчког филма који носи назив – „Шта си радио у рату тата“? Могуће је да ће једнога дана и мене мој син (и његова генерација) питати - шта си то радио и за шта си се залагао у тешком времену одлука за будућност српског (и не само српског) друштва? Надам се да ће им ова књига пружити, макар делимичан, одговор.

Нажалост, квалитетни текстови о културној политици, која је темељ културног живота савременог друштва, изузетно су ретки у нашим медијима. Зато желим да се захвалим уредницима рубрика дневних новина и недељника који су моје текстове сматрали довољно добрим да их објаве. Посебно се захваљујем заменику главног и одговорног уредника листа „Данас“, господину Здравку Хуберу, који је последњих година објавио већину текстова садржаних у овој публикацији.

Димитрије Вујадиновић

КУЛТУРНИ АМБИЈЕНТ

ТЕХНОКРАТСКО-БИРОКРАТСКА РЕШЕЊА*

После деветогодишњих припрема, најављена је расправа Владе о такозваном закону о култури (аутори су непознати). Није спорно да нам је комплетан систем законске регулативе, којим би се редефинисали односи унутар културне продукције и положаја установа културе, више него неопходан.

Међутим, оно што нам је понуђено не само да неће решити нагомилане проблеме, већ ће их само умножити.

Пре свега, нису испуњени методолошки предуслови за доношење једног тако важног системског закона. Ради се о такозваним impact анализама, као саставном делу прописа, које су као методологију прихватиле све чланице ОЕЦД (1995.године) и којима би требало да се предвиди учинак позитивног законодавства на друштво. Ако Влада прихвати предложена решења, у ствари добијамо „мачку у цаку“.

Основна карактеристика овог предлога је да уводи демократски централизам у одлучивање, а не савремено решење продужене руке, што обезбеђује висок степен аутономије културне продукције.

Уместо да се оснује институција Уметничког савета (Arts Council) понуђено је проблематично оснивање делегатског Националног савета од 37 добровољаца, које ни о чему не одлучује, али може бити користан параван за демократски централизам! Такво решење је већ виђено у Словенији 1994. године и показало је бројне мањкавости. О свим битним питањима одлучује министар. Истина, у томе могу да му помажу радне групе (?!), које поставља и смењује сам министар (члан 25).

Тако постављена улога Министарства, посебно министра, не омогућава слободан проток повратних спрега на процес одлучивања, тако добијамо „државну културу“.

Овај закон би морао да представља кратак и јасан системски норматив којим се одређује трајнија институционална

* „Данас“, 23.04.2009.

инфраструктура за вођење културне политике и постављају основе стимулативног окружења за унапређење, пре свега културне продукције, и то на свим нивоима, од установа културе и појединаца до културних индустрија и креативних сектора.

Позадина оваквог општег акта морала би бити јасна визија шта се хоће и како се то мисли постићи! Уместо тога добили смо набрајања збрда-здола, која су искључиво постављена секторски, односно из њих не произлазе везе са другим значајним секторима који битно утичу на културну продукцију као што су питања пореских олакшица и фискалних стимулација, економског развоја, социјалних питања, образовање и друга. Тако закон „виси у ваздуху“!

Предложена решења у многоне подсећају на словеначки закон донесен 1994. године (статистички модел) који је показао бројне недостатке тако да је претрпео радикалне промене, прво 2002, а затим и 2006. године.

Гламурозан наслов - Закон о култури, већ говори о његовој технократској суштини, јер не ради се о регулисању културе већ о системским начелима за поспешивање културне продукције и са тим у вези организовањем и финансирањем.

Шта то значи демократска културна политика?

У Основним одредбама (члан 3) елаборирају се полузаконска решења и мешају нивои циљева (децентрализација), чак су многа и међусобно контрадикторна (демократска културна политика).

Шта су то правна лица јавне установе?

Према мишљењу колега из Европског института, појам правног лица јавне установе, као што је дефинисано у члановима од 36. до 62, не познаје ниједна држава у Европској заједници. Јавне установе овако постављене, нарочито у контексту искуства наше друштвене праксе, биће дуплерице, односно понашаће се и као владине и као део цивилног сектора. Тиме су струке преточене у парадржавни апарат (колонизоване) уместо да се јављају у партнерском односу као извођачи јавних програма, истовремено задржавајући висок степен независности.

Зашто се у предлогу налази решење социјалног статуса уметника?

Социјална заштита је предмет социјалне, а не културне политике. Управо бројност чланова (од 70. до 88) добро илуструје колико је

сам предлог закона неуједначен по ширини и дубини приступа појединим решењима. Као и да није било међусекторске сарадње.

Предлог закона нуди нам технократско-бирокупатска решења и бесмислена академска набрајања без јасне визије каква се то заправо културна политика жели водити.

Остало је отворено и питање система културних показатеља, а самим тим и ко ће, како и у коме временском периоду стручно пратити и вредновати примену закона, укључујући и последице његове примене?

ПРОДУЖЕНИ КАРДЕЉИЗАМ*

Запослени у установама културе понашају се као припити гост у кафани који наручује пиће, части присутне, а онда када му конобар поднесе рачун почне да протестује, није знао да то толико кошта, нема новца да плати - а цене јасно стоје у винској карти, само треба претходно погледати!

Протести које покрећу раднице и радници у култури, „трећег и петог платног разреда“ из Атељеа 212 потпуно су закаснили и изван су сваког контекста. Само ако буду лично угрожени сутра ће тако исто да реагују и други запослени у установама културе. Где су сви они били када се доносио Закон о култури?

Основна карактеристика овог анахроног Закона јесте да уводи *демократски централизам* (позната Кардељева измишљотина) у одлучивање. Законом о култури јасно је одређено (од члана 22. до 54.) да су установе културе, које се финансирају из буџета стављене у позицију пуких извршилаца програма, које директно и путем избора управљачких тела одобрава државна администрација. Установе културе нису третиране као партнери у реализацији културне политике! Значи, запослени у тим установама су „државни службеници“, свиђало се то њима или не!

Закон о култури пружа одговор и на једно од темељних питања културне политике: да ли држава, односно влада, развија систем државне културе или државу културе? Ово није реторичко питање, напротив, на овом питању прелама се демократски капацитет једног друштва.

Још од самог доласка такозваних *демократских снага*, уочљив је недостатак осмишљеног програма новог система вредности! А, управо вредносни аспекти културе требало је да буду основа за дефинисање принципа и начела процеса демократске трансформације друштва.

Државно администрирање, подложно партијском волонтаризму и дневно-политичким потребама, као и нефункционална организација

* Данас, 14.04.2010.

продукције установа културе задржано је, а да парадокс буде већи, само још и потврђено најновијим законским решењима. (Довољан пример је званични сајт Министарства културе, јединствен у Европи, односно приватни сајт Министра културе, као да нико ништа тамо не ради сем њега).

Право стратешко решење било би увођење такозваног система *продужене руке* (arm's-length) и оснивање институција Уметничког савета (Arts Council), као релативно независне стручне институције које оперативно спроводи културну политику. Такво системско решење обезбеђује висок степен аутономије културне продукције.

Уместо таквог решења настављено је путем очувања државне културе! Ако министар, или градски секретар, одлуче да се одређе ни број „државних службеника“ у култури отпусти, они морају да оду, ако не - остаће. Где су ту јасно постављена и професионално потврђена системска решења за све запослене? Шта је са аутономијом креативног стваралаштва у односу на дневну политику?

Са друге стране, последњи велики шоу Атељеа 212 је пример односа запослених у установама културе према администрацији. Када су били хваљени и мажени поводом власти миле представе „Коса“, тада је све било дивно, сјајно и гламурозно. Када је та иста администрација, само неколико недеља касније, захтевала дисциплину од „државних службеника“ у спровођењу њених одлука, на шта има законско право, тада не ваља.

Не може се данас једно, сутра друго, можда се и може, али одговорни људи знају да се тако ништа не решава.

МОБИЛНОСТ И ОДЛАЗАК УМЕТНИЧКОГ КАПИТАЛА*

Могућности слободне и вишесмерне мобилности интелектуалног, уметничког, капитала, односно одлив креативног потенцијала, кључно је питање развоја сваког друштва на почетку трећег миленијума, поготово малих држава!

Према психологу Хауарду Гарднеру уметничка продукција може да одигра значајну улогу у развоју ширег спектра интелигенције, а „када појединци открију своје креативне снаге, то може да има огроман допринос њиховом самопоштовању и њиховом свеукупном достигнућу“.

У процесу *глобализације* позиционирање појединих друштава зависиће од способности да развијају, односно привлаче креативни потенцијал и претварају га у капитал. Управо зато администрација ЕУ у области културе поставља два стратешка циља: *промоцију међународне мобилности запослених у културном сектору и подршку међународној циркулацији радова и културних и уметничких производа*. Истина, ови циљеви, већ у својој формулацији, откривају однос и процес у који Брисел жели да постави уметничко стваралаштво.

Познато је још из искуства старих народа да уметност и култура представљају главну силу у борби против стагнације друштва и да политички пројекти пропадају уколико је културна компонента занемарена.

Садржаји културе и уметности, подстицајни за развој креативности, незамењиви су предуслови будућности једне заједнице, јер су током целокупне европске историје представљали исходиште и поприште нових идеја, етичких и моралних принципа.

Немогућност мобилности уметника и њихових дела изван граница Србије и изражени одлазак креативног потенцијала, што је и најбољи друштвени ресурс којим још увек располажемо, најдраматичнији је проблем Србије у последњих петнаестак година. Немачки историчар Ф. М. Kuhlemann развио је још крајем 19. века

* Овај текст је објављен 2007. године, али сам сматрао да треба да се нађе у овој публикацији.

социолошки модел којим систематизује одлике различитих периода у развоју друштва. У том моделу један од битних критеријума по којем се разликују традиционална од модерних друштава јесте раст друштвене мобилности образованих.

Посматрајући трендове мобилности (trans-border mobility - TBM) и миграције интелектуалног и уметничког капитала у ширем историјском контексту можемо закључити да се српски народ на крају 20. века нашао управо у потпуно супротној ситуацији од оне у којој је био крајем 19. и почетком 20. века.

У периоду од средине 19. века до почетка Првог светског рата Србија води јасну политику - планиране елите: школовања, мобилности (ТБМ) и усељавања интелектуалног капитала. И управо захваљујући тој политици покрећу се снажни процеси европеизације и модернизације у тадашњој Србији. (Љубинка Трговчевић: *Планирана елита*, Историјски институт, Београд, 2003)

Политичка, економска и културна ситуација у данашњој Србији не испуњава очекивања интелектуалног потенцијала. Посебно младих образованих и нестрпљивих генерација, које у великом броју маштају да своју будућност остваре у некој другој развијеној држави Европе или света.

Имао сам утисак да многи од моје генерације само желе да оду одавде, чак више није било ни важно како и где, само да оду, па чак и у Доминиканску Републику. Једно време, после рата, преовладало је то осећање, просто потреба - отићи одавде. Не верујем да је сада боље. Али, многи од тих који су пробали да оду, враћали су се... Јер, у Србији није било правих информација, ми смо били изоловани, чак и културно, и то је оставило трага на људима... Сада је завладало некакво незнање. - каже Сретен Крстић, виолиниста и концерт мајстор Минхенске опере у истраживању *Мобилност уметничког капитала на Балкану* (ERICArts/Балканкулт).

Као основни разлози одласка уметници наводе добро познате разлоге: егзистенцијалне услове живота (могућност запослења, питања ауторских права, решавање стамбеног питања, висина зараде); реалан пад општег квалитета образовних институција и културне продукције у Србији; и друштвени положај уметника (статус уметника, немогућност напредовања, негативна селекција кадрова, владавина нестручних лобија).

У Србији свега 6 одсто младих путује ван земље једном годишње. Основни парадокс жеље младих да напусте своју земљу јесте да немају реалну представу о условима живота и рада у земљама ЕУ, којима највећи број њих тежи. Сliku о животу на Западу стекли су углавном преко медија!

Можда је лако отићи, али није лако опстати и остати - каже Сретен Крстић. То је повезано са читавим низом проблема, не само финансијске природе. То је у непосредној вези са опстанком и квалитетом, са тражењем сопственог простора и идентитета, а то пронаћи није нимало лако. Многи се враћају назад јер се нису пронашли. Треба рећи да је у иностранству конкуренција много већа и сви односи су много реалнији, објективније се сагледава квалитет. Тамо се објективније слуша и зна се ко је ко, ко је стварно добар и шта је прави квалитет. У Србији полуквалитет може боље да прође... Наравно, без даљег, и у Србији и у иностранству многи су спремни да се боре и има одличних уметника. Али, у Европи су релације и судови о уметницима много озбиљнији.

Већина уметника се слаже да су последице емиграције уметничког капитала изузетно негативне за богатство културног живота, као и општег квалитета живота грађана Србије.

Са друге стране, шансе за вишесмерном мобилношћу уметника и њихових дела су веома мале. Разлози за то су: визни режим; недостатак финансијске подршке државе; слаба информисаност о могућностима; нестимулативна културна политика коју води државна администрација; затвореност држава ЕУ према уметницима из Србије. У најновијим преговорима са ЕУ о визним олакшицама уметници су скинути са листе повлашћених!

Дијагностика узрока одлива креативног капитала и слабе мобилности мора се тражити превасходно у друштвеном миљеу Србије. Ако жеља младих генерација за одласком постаје масовна појава, а сами одласци само питање могућности реализације, тада се друштво мора озбиљно запитати над собом, да сагледа своју суштину и узроке зашто већина младих не жели да остане, већ желе да побегну.

Немогућност мобилности и одлив креативног капитала је директна последица развојних политика (?). У Србији доминирају принципи економског *турболиберализма (вулгарног капитализма)*,

који има изразито негативне последице по ниво културног живота и останак креативног потенцијала - посебно у малим срединама.

Култура, културна продукција, подршка развоју домаћих културних, односно креативних индустрија (сектора) потпуно су изостављени из развојних планова Србије. Културна политика и не постоји као конзистентан систем мера - циљева, приоритета и инструмената, којима држава утиче на културни живот и културну продукцију. Зато не треба да чуди што је за министра културе доведен глумец, а његова помоћница задужена за културну продукцију не зна и не признаје термине културне и креативне индустрије (сектори), који су иначе постали стандардни појмови културних политика европских држава. Једно од последњих великих истраживања које је урађено за потребе стратешког планирање ЕУ има наслов - *Економија културе у Европи*. У нашем Министарству културе о свему томе још увек нису обавештени.

Срећа у том раширеном незнању је што још увек располажемо са значајним уметничким (креативним) потенцијалом и, како каже Хана Ковач, музичарка који живи у иностранству (*Мобилност уметничког капитала на Балкану*): *Сигурна сам да, упркос великом одливу добрих музичара последњих година, још увек у држави имамо велики број оних чијим се музицирањем можемо поносити и који су апсолутно на светском нивоу. Кључ свега је, сматрам, да се културна политика и политика наше земље уопште много више усмери и позабави адекватном, пре свега финансијском, бригом о онима који су остали у земљи, раде и музицирајући доприносе њеној општој култури. На тај начин би се сасвим сигурно вратило поверење оних који су отишли - да виде шансу да се врате.*

ДЕКОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЈА СВАКОДНЕВНИЦЕ*

У издању Завода за културу Војводине и Балканкулт фондације ових дана појавило се овогодишње издање публикације - *Календар културних манифестација у Војводини за 2008. годину*.

Када се код нас каже фестивал, већина одмах помисли на Exit, Драгачево, ФЕСТ, БЕМУС, Стеријино позорје и још понешто.

Међутим, фестивалска продукција је много богатија и разноврснија, у Србији се током године организује неколико стотина разних културних фестивала, само у Војводини их има око 150.

Календар културних манифестација у Војводини, поред тога што доноси податке о свим фестивалима који се одржавају током једне године, проблематизује питања места и улоге наших фестивала у контексту савремено вођених културних политика.

Место фестивала у савременој културној политици

Пораст броја фестивала и њиховог друштвеног, економског и уметничког значаја јесте феномен савремених модела културних политика данас у Европи и свету.

Први фестивали, у модерном смислу појма, јавили су се као прославе уметности, места за сусрете оних који се професионално баве уметничком продукцијом и друштвене елите.

Данас је заједничка карактеристика савремених фестивала жеља да се направи отклон од обичног, свакодневног културног живота и уметничке понуде. У том смислу циљ свих фестивала је деконтекстуализација свакодневне културне понуде и уметничке продукције.

Као садржај културних политика могло би се рећи да су то догађаји: који су усредсређени на развој, представљање и учешће у уметничком животу; имају програм који је осмишљен, остварен, вођен, конкурентан; представљени су као јединствени пакет;

* Овај текст је објављен 2008. године у „Дневнику“ али сам сматрао да треба да се нађе у овој публикацији.

догађају се унутар одређених простора; представљају се у одређеном временском периоду.

То је и разлог зашто фестивали имају културну (уметничку), економску и социјалну функцију.

Улога фестивала у друштвеном животу и културном дијалогу

Велики број разноврсних догађаја, које обухватају савремени фестивали, нису ексклузивност културне продукције, већ и туризма, регионалног развоја, социјалних питања, образовног система, културне дипломатије и других области.

Као разлоге за посебно значајно место које данас имају фестивали у културном животу можемо навести тринаест до којих се дошло у студији - *Национални преглед фестивала у Мађарској (National survey on festivals in Hungary)*, коју је урадила *Будимпештанска обсерваторија*.

Атрактивно организовани фестивали пружају заједнички доживљај; изједначавају социјалне разлике које владају у свакодневном животу; окупљају „најбоље“; смањују подозривост према непознатом; побољшавају осећање идентитета; локални фестивали могу сузбијати стандардизујуће ефекте глобализације; пружају много доживљаја иначе „културно лењим“ људима; пружају образовни učinak, који уобличава укус; преокрећу извесне области свакодневног живота, као што су јело и пиће, у нарочите догађаје; јачају вештину тимског рада; пружају прилику учесницима да пробуде своју креативност; омогућавају сусрете са другим уметницима и продукцијама; подстичу економски раст.

Сву ту шароликост, сложеност и испреплетеност функција данашњих фестивала добро илуструје цитат театролога Драгана Клаића, који говори о самим просторима одржавања: „Највећи део догађаја у извођачким уметностима још увек се одвија у грађевинама које су се, као тип велелепних здања, најпре појавиле у 17-18. веку: то су позоришта, концертне дворане. Током последњих сто година фестивали су били погонска сила реконцептуализације, експанзије и инаугурације додатних уметничких простора...; фестивали су поново открили и поново присвојили стотине цркава, замкова, тврђава и

других места културног наследства да би им улили традиционалне и савремене уметничке садржаје, да би их открили као места колективног сећања (*lieux du memoire*)... И исто су учинили урбаним маргинама, заборављеним дотрајалим војним просторима, зонама сиромаштва и пост-индустријским рушевинама.“ (*The future of Festival Formulae* - саопштење на симпозијуму о фестивалима одржаном у Амстердаму, 2002. године)

Култура фестивала и одрживо организовање

Нажалост, у нашем друштву никада нису постављени јасни критеријуми у контексту културне политике (циљева, приоритета и инструмената), који оправдавају организовање фестивала.

Група истраживача из више европских држава која је радила на *Европском пројекту истраживања фестивала (EFRP)* поставила је шест основних вредносних предуслова: уметничко руковођење; способност интерпретирања друштвених промена и одређивање нових форми и садржаја; комуникација са територијом где се одржава; способност стварања публике која поново долази; вештина сагледавања и достизања повезаности и синергије са различитим партнерима и бирачким телом; способност диверсификовања извора финансирања.

У истом пројекту постављена су и два кључна показатеља евалуације рада фестивала у оквирима ширег друштвеног контекста, односно културне политике: како фестивали артикулишу, испуњавају и комбинују разне доминантне функције (уметничку, културну, социјалну, образовну, економску) и усклађују дивергентна и понекад инкомпатибилна очекивања њихових улагача (оснивача, спонзора, уметника, публике и осталих); и како фестивали управљају својим напретком, концептуалним, програмским и организационим развојем у односу на промене у њиховом непосредном окружењу, као и у ширем европском контексту и истовремено дејствују као агенси промена у културној продукцији?

Култура фестивала у Србији

Фестивали у нашој средини доживљавају своју афирмацију крајем шездесетих и почетком седамдесетих година. Током тог

периода традиционалне манифестације добијају савремену форму, а оснивају се и многе нове. Тај процес био је последица једне повољне опште материјалне ситуације, као и амбиција политичких кругова, али - мора се признати - текао је стихијски.

Још давне 1979. године у Новом Саду одржано је прво велико саветовање на тему *Културно-уметничке манифестације као друштвена потреба и допринос заједничкој култури*, и тада је речено: да је мали број оних манифестација које су настале као резултат истраживања културних потреба; и да су, у највећем броју, уметничке манифестације - материјализовани облик идеје и замисли амбициозних појединаца и ентузијаста.

И поред уочених проблема култура фестивала је, нарочито у периоду седамдесетих и првој половини осамдесетих година, обогатила и у многим срединама унапредила културни живот. У неким случајевима сами фестивали су се толико развили да су апсорбовали скоро сва расположива буџетска средства за културу локалне заједнице.

Нажалост, бројни проблеми изнесени тада у Новом Саду нису ни данас много изгубили на актуелности. Последњих деценија већина фестивала суочава се са недефинисаним статусом и финансијским стањем, односно законска и фискална регулатива није на адекватан начин пратила друштвене и привредне процесе. Многи су своје програме провинцијализовали што је посебно код локалних фестивала проузроковало директно осиромашење културног живота у тим срединама!

На неповољне процесе утицали су, пре свега: пораст режијских трошкова одржавања; смањивање буџетских издвајања за културу; одсуство јасне културне политике; у многим случајевима незаинтересованост локалне администрације; негативна макро и микро привредна кретања; дестимулативна фискална политика у култури; вратоломни пад куповне моћи становништва; успон агресивне индустрије забаве.

Поред тога, уочене су и одређене унутрашње слабости већине фестивала, као што су: слаба организација и ПР активности; пад квалитета; потпуна финансијска зависност од буџетских дотација, односно изостанак или мало учешће других извора финансирања; одсуство координације између организатора фестивала - умрежавање; слабо повезивање на међународном нивоу.

Захтеви публике, посебно млађих генерација, данас се не могу задовољити устаљеним културним програмима. Већина наших фестивала не труди се довољно да понуди иновативне догађаја , као и да сами буду такви.

СРБИЈА ГУБИ КУЛТУРНИ СУВЕРЕНИТЕТ*

Културна утемељеност једног народа показала се важнијом у очувању сопственог суверенитета од територијалне распрострањености

Под утицајем неолибералног концепта привреде и тржишта културе, почетком осамдесетих година прошлога века у културној продукцији доминантан је постао англосаксонски приступ, који је касније прихватила и Европска унија (*Економија културе Европске уније*, 2009. година).

Англосаксонски приступ форсира термин *креативне индустрије*, односно *креативни сектори*. Иако се сам термин ослања на појам креативности, концепт културне и уметничке продукције постављен је у матрицу лукративних интереса.

Данашње тржиште културе, као уосталом и тржиште уопште, далеко је од „невидљиве руке“. Савремено тржиште је веома контролисана лукративна полука моћних корпорација, као и локалних монопола (глобално музичко тржиште вредело је 33,7 милијарди долара у 2001. години, а контролисало га је 9 мултинационалних корпорација).

Добар пример за ову констатацију можемо уочити и у образовном систему културних практичара, код нас и у Европи. Апсолутно доминира образовање за културне менаџере, односно предмет менаџмент (иста ситуација је и код тема публикација, истраживања, међународних семинара и скупова, европских диплома и слично).

Основни циљ таквог образовања јесте оспособити кадрове, са једне стране, за тржишно гладијаторство, а са друге за спровођење одређених културних модела. Нема ту стварног простора, нити теоријског нити практичног, за критичко мишљење, за етичка, естетска и еколошка преиспитивања.

Само креативни сектор у Европској унији обрнуо је више од 654 милијарди евра у 2003. години, учествовао са 2,6 одсто у бруто приходу држава ЕУ, док је више од шест милиона људи непосредно било запослено у том сектору.

* „Данас“, 23.05. 2012.

У тако креираном контексту сужава се неконтролисани простор за очување и продукцију народне културе, етичких и обичајних вредности и уметничких слобода. Све је постављено са циљем лукративности!

Свако ко мисли да истим инструментима које користе креативне индустрије и сектори може да их надмудри и евентуално преокрене, у великој је заблуди. Оне располажу огромним средствима, изузетно оспособљеним кадровима и развијеном инфраструктуром од глобалног до локалног нивоа.

Једина реална алтернативна снага данас, која им може парирати, а при томе не улазећи у директан сукоб, јесте добро осмишљена културна политика, што подразумева висок ниво самосвести и политичке одговорности носилаца власти. Културна политика у којој ће један од главних приоритета бити развој нових инструмената подршке самоодрживости културне посебности (како сопственог, тако и других народа) и ауторског уметничког стваралаштва. У супротном, губитком самосвести у вођењу културне политике губи се прво културни, а на крају и државни суверенитет.

У контексту европских држава нордијска друштва најбоље развијају културне моделе и моделе културних политика у правцу заштите сопственог суверенитета. Србија је далеко од тога, ако се уопште и може говорити да следимо неки модел културне политике.

Наша политичка, економска и медијска олигархија својим понашањем све чешће показује отворени презир према сопственој култури и уметности, свесно је препуштајући интересима глобалних креативних индустрија.

Србија годишње издваја за културу по глави становника негде око 15 евра, док рецимо Бугарска око 40 евра, Мађарска 80, Сове нија око 100 евра. Овде није само у питању величина износа, већ и ефикасност употребе средстава (више од 70 одсто иде на режиске трошкове установа). У прерасподели републичког буџета за културу најмање се годишње издваја за истраживачки рад, свега негде око милион динара, а само нешто више за подршку конкретним пројектима заштите и развоја народне културе. Уосталом, какви су нам биоскопски репертоари, концертне понуде, ТВ програми, шта се налази у излозима наших књижара?

Последица тога је да смо на јасном путу губљења културног суверенитета!

Последњи очигледан пример су изборне кампање у којима се речи култура и уметност нису могле чути!

Таквом односу политичких структура доприносе и многи наши уметници, књижевници и културни практичари. Дobar пример су бројне изјаве и подршке, очигледно лично мотивисане, које су давали и пружали партијама током изборне кампање, а не истинско настојање за другачијим друштвеним вредновањем културе и успостављањем јасно дефинисаног модела културне политике.

КУЛТУРА ОДЛАГАЊА*

Културна политика већине европских држава преживљава веома динамичне промене и то у смеру који је значајно подређен општим друштвеним кретањима, односно глобалним контекстом.

За јасније сагледавање позадине тог контекста може нам помоћи један недавно објављен текст и једна најновија позоришна представа. И текст и представа, иако се аутори лично не познају, не припадају истом кругу и у различитим формама се изражавају – научном и уметничком, изванредно међусобно комуницирају и допуњују се.

У питању је текст проф. др Александра Петровића, *Поларна Србија - Увод у постисторијску културну дипломатију* (објављен у периодичи *Наслеђе*, број 17, Крагујевац). У веома кондензованом и комплексном научном тексту проф. Петровић експлицира три појма: *култура одлагања, постисторијска културна дипломатија и поларна Србија*.

Зачеци вредносног система *културе одлагања* нису одскора, али су крајем прошлог и почетком овога миленијума доведени до глобалне доминације. Суштина *културе одлагања* јесте да генерација за генерацијом не сагледава и самим тим не решава реалне ситуације, већ проналази начине да их само одлаже остављајући проблеме у наследство будућим поколењима. Директна последица јесте доминација вредносног система одлагања и самим тим понављања и гомилања, а никако одговорности, суочавања и решавања. Наравно, све има свој крај и они који се нађу на крају то скупо плаћају, иако сами то нису заслужили.

Када је реч о нашој локалној ситуацији, као друштву под снажним утицајем глобалних трендова, све је још драматичније! Више узастопних генерација нема довољни критички капацитет да решава ситуације које наслеђује и сама ствара, већ их само „гура под тепих“ додајући оптерећења следећем поколењу. И то је постао доминантни вредносни модел понашања – од данас до сутра. Србијом је на свим друштвеним нивоима завладала *култура одлагања*!

* „Данас“, 29.06.2012.

Тескоба европске културе, како закључује проф. Петровић, најснажније је повезана са појмом историје, јер више није у стању да себе тумачи изван ње. У том контексту све је постало историја, нижу се „историјски догађаји“, а сама историја је сведена на априорну категорију, односно постисторију. Управо на тој априорности (предсказању, Кант) све почиње и све се завршава, та „историја“ није емпиријска већ трансцедентална!

Тако долазимо до другог појма, који користи проф. Петровић - *постисторијска културна дипломатија*, која је управо на примеру Србије показала стварне намере - „хуманитарну револуцију“.

Обновљена идеологија „хуманитарне револуције“ јасно је развијена у радовима филозофа Анрија Левија. Конкретизована је у пракси на примеру војне интервенције Нато пакта над Србијом, која није била мотивисана војним разлозима, већ идеолошким нацртима за војно деловање („априорна историја“ Крсташких ратова).

Проф. Петровић закључује да није била реч о рату већ о револуцији, која „представља по својој укупној интелектуалној и моралној носивости једно од пресудних културних збивања краја XX века“.

Такву динамику догађаја аутор назива *поларна Србија*, где је Србија, врх леденог брега, само послужила да се на глобалном нивоу поводом и око ње учврсти „априорна историја“, односно постисторијска борба не за реалан свет, већ сукоб за пожељну слику о свету.

Револуција у којој су циљ и средство променили место, а тим поводом интелектуалци у Европи и свету, показали свој етички кредибилитет!

Други скорашњи догађај јесте изванредна представа Народног позоришта, „Хенри VI“ у маестралној адаптацији и режији Никите Миливојевића.

У последњој сцени представе два духовита лика у сталном понављању покушавају из почетка да се сете који краљ је био када и ко је коме и какав рођак. У том препирању случајно просипају пепео, посмртне остатке, краља Хенрија V и комично га чисте „под тепих“. Бирајући ову сцену за крај представе, са јасном поруком, Никита Миливојевић потврђује нашу илузију - борбу за могућом победом над варљивом вечношћу - а стварном материјалном пролазношћу.

Дубока и слојевита представа у којој Миливојевић зналачки из Шекспировог комада у приказу догађаја повезаних са ратом „црвене и беле руже“, износи на површину истину да историја није нешто емпиријско већ трансцедентално, са оне стране искуства.

Све је то добро знао Шекспир, зато у животним одлукама ликова у његовим делима подједнако учествују и духови предака и богови.

КУЛТУРНА ПОЛИТИКА У СРБИЈИ – ТАНГО ЗА ДВОЈЕ*

Барбаризације културе

Данашње тржиште културе, као уосталом и тржиште уопште, далеко је од „невидљиве руке“. Савремено тржиште је веома контролисана лукративна полуга моћних корпорација, као и локалних монопола (глобално музичко тржиште вредело је 33,7 милијарди долара у 2001. години, а контролисало га је 9 мултинационалних корпорација).

Англосаксонски приступ културној продукцији форсира термин *креативне индустрије*, односно *креативни сектори*. Иако се сам термин ослања на појам креативности, концепт културне и уметничке продукције постављен је у матрицу првенствено лукративних интереса.

Свако ко мисли да истим инструментима које користе креативне индустрије може да их надмудри и евентуално преокрене, у великој је заблуди. Оне располажу огромним средствима, изузетно оспособљеним кадровима и развијеном инфраструктуром од глобалног до локалног нивоа.

Једина реална алтернативна снага данас, која им може парирати, а при томе не улазећи у директан сукоб, јесте добро осмишљена културна политика, што подразумева висок ниво самосвести и политичке одговорности носилаца власти. Културна политика у којој ће један од главних приоритета бити развој нових инструмената подршке самоодрживости културне посебности (како сопствене, тако и других народа) и ауторског уметничког стваралаштва.

Свима нама који делимо овај геостратегијски простор недостају стварне идеје, визије, програми, који нас могу, као друштва са будућношћу, значајније позиционирати у наступајућим процесима током 21. века. Бојим се да ћемо, ако то врло брзо не урадимо, нестати са културне мапе Европе.

Овде бих цитирао запажање Лина Вељака, филозофа:

* „Недељник“, 31.01.2013.

А што се културе тиче, све јаче продире тенденција да је културна вриједност само оно што је тржишно исплативо. Укратко речено, неукус и кич. Такозвана врхунска култура опстаје само захваљујући готово герилским напорима културних дјелатника. Генерална тенденција јест, будући да се под притисцима ММФ требају смањивати јавни издаци, да су издвајања за културу све мања... Коначан резултат је тај да имате примјер Филозофског факултета у Нишу где се на тесту опће информисаности захтијева познавање опуса једне фолк пјевачице. То је лијепа слика стања нашег духа, а бојим се да ни у Хрватској није боље - бојим се да моји студенти на Филозофском факултету у Загребу боље познају опус Цеце Ражнатовић, него опус Мартина Хајдегера. То је оно чему нас тенденције барбаризације културе воде.

Танго је игра за двоје

Наша политичка, економска и медијска олигархија својим понашањем све чешће показује отворени презир према сопственој култури и уметности, свесно је препуштајући интересима глобалних креативних индустрија.

Србија годишње издваја по глави становника негде око 15 евра за културу, док рецимо Бугарска око 40 евра, Мађарска 80, Словенија око 100 евра (буџет 2010.). Овде није само у питању величина износа, већ и ефикасност употребе средстава (јавне установе више од 75 одсто троше на режиске трошкове и плате запослених, а свега 25 на програмске активности).

У потпуности се слажем са већином критичких мишљења (већ дужи низ година) о односу политичких структура и епизодиста у Министарству за културу према уметничком стваралаштву и уопште културној продукцији у Србији.

Међутим, за танго је потребно двоје. Треба се загледати и у саме актере културне продукције. Шта смо ми „културни радници“ током ових, да наведем само последњих десет, година радили да спречимо негативне процесе?

Најлакше је критиковати оног другог и у тој критици тражити алиби за сопствено (не)чињење.

Како је изгледала јавна расправа прилоком доношења „Закона о култури“? Хаотично – с брда с дола, нестручно!

У силним обећањима која су нам давале све странке у периодима избора и после, током формирања владе, култура се није нити споменула. Каква је била реакција актера културне продукције - уметника, културних практичара, теоретичара, новинара, истраживача на такав однос?

У свом инаугурационом говору, који је трајао око два сата, у Скупштини Србије, кандидат за Премијера, Ивица Дачић, само два пута је употребио реч култура, онако *an pasan!*

Да ли је култура „дигла глас“ на такво омаложавање? Да ли је било јавних реакција на избор министра за културу и саветника за културу Председника, као и нову кадровску политику, посебно у националним установама?

Већина актера културне продукције понаша се као Трнова Ружица, али принц никако да стигне - недостају активизам, однос солидарности и синергије!

Велико спремање Србије

Пошто нам од политичара и технократа ништа није обећано у области културе треба већ једном поставити захтеве.

Опште је место да новца нема, да га неће ни бити довољно и да је ситуација катастрофална. Међутим, од јеремијада нема пуно користи, треба изаћи са конкретним предлозима и захтевима. Много тога није питање новаца, већ синергије актера културне продукције, добре организације и ефикасности рада.

Неопходно је, пре свега, од самих учесника у културној продукцији покренути широки програм за боље друштвено позиционирање делатности културе. Дубље разумевање и вредновање културе, културног наслеђа, уметничке продукције као стварних исходишта етичких вредности и незаобилазног фактора савременог друштвеног и економског развоја.

Одмах је потребно инсистирати на реорганизацији Министарства културе (симулација модела „продужене руке“) и спровести нову унутрашњу секторску поделу: културна политика, програмске активности, културна баштина, националне установе, културна дипломатија.

У том смислу ресорно разграничити културну продукцију, односно све оно што се убраја у културне (креативне) индустрије и поседује тржишни потенцијал пребацити у надлежност Министарства за финансије и економију, а социјална питања уметника и националне пензије у домен Министарства за рад и социјална питања.

Улога Министарства културе мора се променити - од административног сервиса прећи на проактивно средиште културне политике које даје оригинална и иновативна решења и ствара амбијент, односно даје контекстуалност културној продукцији.

Активно учешће Министарства у расподели државног буџета – не прилагођавати се унапред одређеној висини издвајања већ урадити реалан буџет потреба и на основу њега захтевати финансијска средства.

Променити друштвени положај националних и јавних установа културе, пре свега да од улоге пуких извршилаца програма постану партнери Министарства у реализацији културне политике.

Унутар Владе успоставити интензивну међуресорну сарадњу у циљу обједињеног реализовања договорене културне политике, првенствено са министарствима образовања, економије и финансија, иностраних послова, грађевине, као и са Канцеларијом за придруживање ЕУ.

Појачати стручност и конкурентност кадрова у Министарству културе и у свим јавним установама укључивањем уметничког и интелектуалног потенцијала грађана Србије који живе у иностранству, као и довођењем стручњака из иностранства.

Захтевати рационализацију, унутрашњу реорганизацију, техничку модернизацију и ефикасност рада културне инфраструктуре. У том циљу омогућити сарадњу јавног и приватног сектора, као и спровођење приватизације.

Увести правило независног мониторинга и евалуације рада установа и реализације пројеката, као и личну одговорност руководиоца.

Омогућити да култура буде доступна за све - спровести хоризонталну, вертикалну и географску децентрализацију културне продукције и дистрибуције.

Средити правну регулативу, пре свега преиспитати Закон о култури, као и редефинисати ресорне надлежности на републичком, покрајинском, градским нивоима.

Повећати ефикасност трошења средстава Министарства. У том циљу у финансијске инструменте, поред дотација, укључити субвенције, стимулације, награде, стипендије, хонораре, кредите и слично.

Отворити могућности за нове изворе финансирања на унутрашњем плану (фискалним стимулацијама, оснивањем парламентарних фондова, приход од лутрије, откуп дела) и на међународном нивоу .

У том смислу омогућити правну основу и финансијску мотивацију за оснивањем комерцијалних недобитних установа у култури, као и статус самостални радник у култури - правно лице.

Обезбедити активно учешће публике у доношењу одлука о културној политици и програмским опредељењима установа (синергија уметника и публике).

Сасвим је јасно да „велико спремање“ у културној продукцији захтева јасну политичку одлуку, радикалне мере и време за реализацију. Али, мора се већ једном започети! „Културом одлагања“ ништа не добијамо, само се проблеми нагомилавају и, на крају, све се уруши.

Одговорност за ово првенствено видим у свима који непосредно раде и стварају у области културе и уметности.

ОДГОВОРНОСТ УМЕТНИКА*

Већина изјава уметника и културних практичара углавном се своди на критику односа политичке и државне олигархије према културној продукцији и буџетској расподели.

То је постало већ досадно! Шта је са личном одговорношћу? Није важно само шта се говори (речи су одавно изгубиле на тежини) већ и ко говори!

Ово питање посебно се може поставити уметницима и културним практичарима који су директно укључени у јавни живот или непосредно доносе одлуке у сфери културне продукције.

Многи се представљују као да су изван политичког контекста који критикују. Демагогија и лицемерје је више него присутно у културним круговима у Србији. Одговорни су увек они други!

Уметничко стваралаштво захтева велики степен креативности и јаку индивидуалност, која је често повезана и са сујетом, а не ретко и са егоизмом. То има „смисла“ у уметности, али никако не може бити вредносна норма када је у питању шири друштвени контекст и јавно деловање.

Желећи да оставе утисак објективних интелектуалаца и бораца за културу критикују тек толико да случајно не доведу у питање сопствени komoditet, без обзира колико велики или мали он био.

Многи наши уметници, књижевници и културни практичари статистирају на партијским трибинама током предизборних кампања, дају изјаве подршке партијама, а након завршетка избора континуитет урушавања културног живота се наставља од стране оних које су подржавали.

Медији су пуни њихових предлога како решити вишедеценијски нагомилане проблеме у културној продукцији, једино што о културној политици не знају баш много. Већини недостају јасне идеје, визије, циљеви и савремена решења како изаћи из ове трагичне ситуације и поставити конкретне захтеве за променама.

Непосредан повод за овај текст су скорашња гостовања двојице уметника у ТВ емисији Студија Б92, *Хоћу да знам* (тема није била

* „Данас“, 26.03.2013.

стваралаштво већ културна политика). Истина, могао бих да наведем и многе друге бројне примере (тако је један демонстративно дао отказ на све функције, којима се тачан број и не зна - човека увредио државни ревизор јер је радио свој посао, други има чаробну формулу за спас Авала филма, а трећи се трудио „из петиних жила“ да убаца своју установу на листу од националног значаја).

Познати и признати писац у „ТВ дуелу“ туче као „максим по дивизији“ на однос актуелне власти према уметности и општем друштвеном третирању културне продукције.

Ниједну реч није рекао о свом партијском ангажовању и шта је (ако је уопште) урадио да се однос друштва према култури промени. Ништа о томе да је део времена власти Милошевића провео удобно у Немачкој, и један период, као члан групе „ангажованих писаца“ , живео у замку о трошку немачке владе.

Шта је као амбасадор (без дипломатског искуства) у веома за нас важној држави урадио на пољу културне дипломатије? Ако није могао, зашто није дао оставку?

Да ли је као члан највишег тела једне партије иницирао да партија којој припада донесе конкретне предлоге и предузме активности како да се промени друштвени и политички статус културе?

Истина, управо та партија се није прославила вођењем кадровске политике у култури Београда. Напротив!

Не, о свему овоме и о сопственој улози у „српској револуцији“ ништа није рекао.

Други уметник је уважени филмски и позоришни редитељ, писац, професор на факултету, колумниста Политике и члан Политичког савета једне партије. Неколико година био је и саветник Министра културе (истина, тада је симпатизовао једну другу партију).

У периоду власти Милошевића био је виђени опозиционар, близак размишљању филозофа Анрија Луја Бревија, нама добро познатог.

Непосредно после именовања за саветника министра културе изјавио је (у последњем ТВ наступу то је и поновио) да не зна много о културној политици. Место саветника прихватио је са циљем да помогне сређивању стања у Авала филму. Ово баш и не делује као убедљиви разлог, нити стручна квалификација, да се постане саветник министра. Колико је у томе успео за три године саветовања, добро је познато. Али зато се истакао на питањима културне политике.

Управо је он држао конференцију за штампу у Министарству културе када је промовисан Закон о култури. Закон који и данас виси „ни на небу ни на земљи“, вероватно зато конференцији није присуствовао сам министар нити било ко други стручан за културну политику.

Када је доношен Закон о информисању, вредни саветник је, као случајно, објавио текст у Политици у којем образлаже и на индиректан начин правда доношење тог скандалозног закона.

Његов филм презентује нашу кинематографију по белом свету. Објављује текст у Политици у коме признаје да су уметници људи од „крви и меса“, али ипак за њих, пише он - важе неке друге друштвене норме одговорности.

У последњем тексту у Политици управо елаборира тему односа естетике и етике, али у примерима које наводи није препознао сопствену вишегодишњу улогу испред „камере без траке“.

Мудри људи кажу да поправљање света почиње од самога себе. У случају многих критичара процеса разарања наше културе то, очигледно, не важи, њихово схватање личне одговорности није део решења већ део проблема.

ПУБЛИКУ НИКО НИШТА НЕ ПИТА*

Ових дана води се жучна медијска полемика о стању у култури. Администрација и Министарство тврде једно – а одређени уметници и њихова удружења нешто друго.

На основу свега до сада изреченог сукоб карактерише непознавање, теоријско и практично, културне политике. То је као када би два играча желела да плешу танго, сваки би да води, ниједан не зна кораке, али један другог оптужују за незнање играња танга.

Није спорно да у Србији постоје уметници и установе културе са високим креативним досезима. Међутим, основно питање културне политике јесте културни живот. За носиоце културне политике подједнако су важни и Атеље 212 као и позориште у Зрењанину, Галерија УЛУСа у Кнез Михаиловој и Галерија *Ликовна јесен* у Сомбору.

Тема културне политике првенствено јесте стварање повољног амбијента за културну продукцију у контексту општег друштвеног развоја - дефинисањем стратегије и планова, као и реализацијом циљева, приоритета и инструмената. Није тачно да је главни и условљавајући проблем културне продукције у проценту издвајања из буџета (културна политика и економија културе су много комплексније области и морају се познавати)! Министарство културе у савременим културним политикама није шалтер са кога се узимају новци, колико коме треба. Али није ни центар моћи који спроводи државну културу!

Утисак је да је културни живот у Србији програмски веома сиромашан, затворен и оптерећен провинцијализмом. Међутим, то заиста нико не може да тврди, јер Србија нема културну статистику ни озбиљна и систематска истраживања културног живота. Они ретки који се баве културном политиком могу о томе да нешто закључе једино из, како се то стручно назива, „секундарних извора података“. Реално стање културне инфраструктуре јесте непознато:

* „Данас“, 17.06.2013.

стање објеката, кадровске оспособљености, програмских активности и стварних ефеката тих активности, ефикасности трошења средстава...

Независни и стручни мониторинг и евалуација програмског и уметничког рада установа културе и реализације пројеката код нас не постоји. Колико је установа културе урадило ACORN или SWOT анализе свога рада?

Програмски, економски и естетски процеси на тржишту индустрије забаве - структура публике, као и утицај на формирање вредносних норми, посебно млађе популације, систематски се не прате и непознати су.

Ако нисмо у стању да сагледамо проблем, како у његовој целовитости тако и у појединостима, како можемо да дајемо могућа реформска решења?

Да ли Србија има културну политику? На основу важеће легислативе (није урађена *impact analysis* прописа коју смо као потписници споразума у оквиру ОЕCD морали да урадимо), одлука Владе и Министарства културе - тешко је то закључити.

Већини актера наше културне продукције недостају јасне идеје, визије, циљеви и савремена решења како изаћи из ове трагичне ситуације. И на основу понуђених решења поставити конкретне захтеве за реформама код оба играча танга.

Удружења уметника траже промене, организују протесте, али се ни сама нису променила од периода самоуправљања. Само нам још недостаје повратак на Сизове и Зурове, истина још увек имамо КПЗ.

Удружење ликовних уметника Србије – УЛУС званично има неколико хиљада чланова, али на годишњу скупштину једва да их дође стотинак, већина из Београда. И ти малобројни који дођу углавном се посвађају!

Зашто је изостала реакција уметничких удружења, уметника и културних практичара на крајње понижавајући однос Ивице Дачића који је у свом скоро двосатном инаугурационом говору у Скупштини Србије само два пута, и то онако *an rasam*, споменуо културу?

Незадовољство око ситуације у култури у Србији опет се свело на сукоб колико ће ко добити новца из буџета и ко ће на које место бити постављен! Нажалост, не даље и не више од тога.

Публику ионако нико ништа не пита.

ДРЖАВА КУЛТУРЕ И ДРЖАВНА КУЛТУРА*

Распламсала се полемика између уметника, културних практичара и државне администрације. На први поглед рекло би се дубоке разлике, озбиљни аргументи. Падају и тешке речи.

Међутим, гласноговорници на свим странама, а има их више, стање у културној продукцији крајње поједностављују. Када се уђе у суштину неслагања све се своди на то колико је из буџета издвојено новца за културу, ко и како је одредио прерасподелу буџета и ко је постављен на коју функцију у јавном сектору. Ни више ни мање од тога.

Водити и разумети културну политику је веома комплексан посао. Можда комплекснији од других јавних послова. Зато је потребно знање и искуство (и једно и друго недостаје у Србији).

Сводити културну политику на буџетско издвајање и кадровска решења говори, пре свега, о незнању и/или уском личном интересу.

У суштини, између гласноговорника свих стране нема суштинске разлике. Није овде у питању избор између два концепта културне политике - државе културе или државне културе (да јесте одавно би дигли глас).

Сви виде државу као ексклузивног актера и гаранта културне продукције, а буџет као једини извор финансирања. У позадини оваквог етатистичког модела културе налази се концепт државне културе. Сукоб је у томе што се не слажу кога и колико држава треба да финансира.

Мало је оних који разумеју да је првенствена улога Министарства културе у концепту државе културе да створи подстицајан амбијент за развој културног живота.

У моделима културе познатим као „продужена рука“, који би и нама највише одговарао (Финска, Ирска, Данска, Велика Британија, Холандија), министарство културе и не врши прераподелу буџета.

У досадашњим полемикама суштина решења – реформа, није нити споменута. Реформа која би из темеља променила модел

* „Политика“, 09.07.2013.

културне политике захватајући Министарство културе, јавне установе, удружења уметника, положај уметника и однос према културним индустријама.

Разумљиво, већини актера културног живота не одговарају стварне промене, које би увеле здраву конкуренцију и евалуацију рада и тиме многимга угрозиле положај и илузију о сопственој успешности.

Нажалост, у културном животу Србије не постоји довољна критичка маса која би захтевала и покренула реформе.

ЗА КУЛТУРУ ПОМОЋ ОД ЛУТРИЈЕ*

Потпуно разочарани у однос Владе према културној продукцији и минималном издвајању за културу из буџета, многи уметници и културни практичари залажу се за нови модел финансирања културе код нас. У последње време најчешће се спомињу два додатна финансијска инструмента: опорезовање кича и приходи од игара на срећу.

У културним политикама европских држава први извор није значајније коришћен. Дефинисати шта је то кич, показало се веома проблематичним. Наши заговорници овога извора наводе пример серије „Фарма“ на ТВ Пинку. Међутим, шта је са америчким серијом индустрије забаве које попуњавају већи део наших ТВ програма? Петоразредне хумористичке серије у којима се „публика“ смеје „као луд на брашно“, серије о познатим џет сет породицама (Кардашијан) или криминалистичке серије пуне насиља. Да не помињемо филмски програм наших ТВ станица. Које вредности нам оне сервирају?

Да су постојали такви закони у ранијим периодима вероватно би дела Бајрона, Оскара Вајлда, Милера, Буковског, а сигурно и слике експресиониста (фовисти), биле проглашене за кич. Заговорници опорезовања кича (?) углавном су душебрижни уметници, ређе познаваоци модела културних политика.

Улагање дела пореза из лутрије добро је познат као додатни јавни финансијски инструмент културне политике. У праксу је ушао још двадесетих година прошлога века у Данској. Данас овај извор користе многе европске државе (око петнаест), посебно ефикасно - Финска, Норвешка, Немачка, Естонија. У Великој Британији дуго година ово је био значајан извор финансирања националне културне баштине, одустало се када су средства преусмерена на трошкове за одржавање Олимпијаде.

Финансирање културе из лутрије показало се као изузетно користан инструмент, али у зависности како се користи. Уколико се средства уливају у буџет за културу и расподељују према систему

* „Политика“, 28.08.2013.

јавних прихода ефикасност и контрола трошења тих прихода је ограничена. У нашем конкретном случају то би било сипање у „ћуп без дна“.

Много је ефикасније ако се приходи од лутрије намењени култури наменски вежу за приоритетне кориснике. Овај начин се показао изузетно успешним, тако су се у Данској финансирале националне институције и капиталне инвестиције у културу. Немачка покрајина Баден Виртемберг, на основу дугогодишњег уговора, из ових средстава финансира рад једног од највећих уметничких резиденцијалних центара у Европи, Академије Шлос Солитуд.

Овакав начин додатног финансирања омогућава стабилне и предвидљиве приходе установама.

Да смо прихватили овај савремени финансијски инструмент културне политике и пре десет година усмерили га на капиталне инвестиције у Народни музеј и Музеј савремене уметности, данас би обе установе биле отворене за јавност.

Трећа могућност јесте формирање посебног парадржавног фонда („структурални фонд“), који би вршио релокацију средстава. Фонд би имао своју функционалну самосталност а средства (у виду донација, субвенција, кредита, награда, школарина) додељивао на основу годишњих конкурса са јасним приоритетима.

У Србији овакав фонд значајно би могао да допринесе финансирању реструктурирања инфраструктурне мреже установа културе, пројекте уметничког стваралаштва, као и образовање за културу.

У сваком случају, уколико желимо да и даље постојимо на културној мапи Европе, мораћемо да користимо савремене финансијске инструменте културне политике, као што је приход од игара на срећу.

ИЗБОРНА САПУНИЦА СА ИГРАЊЕМ И ПЕВАЊЕМ*

Није ово Влада у оставци, како се представљају, већ Влада у предизборној кампањи. Растрчали се министри по Србији, убеђују нас да су урадили оно што нису и да ће урадити оно што неће. Верујте њиховим очима, а не сопственим.

Више рачунају на помоћ страног фактора него што верују сопственом народу, што би рекао ППВ у оставци „знам ја добро свој народ“! То нас подсећа на ону чувену реченицу „Волим и ја вас“!

Предизборне кампање се захухтавају, али нигде јасних изборних програма странака (изузев ДСС), којима би се преузеле конкретне и мерљиве обавезе - шта се жели постићи (циљеви), како се то жели постићи (инструменти), који су приоритети и у којем временском року ће се циљеви реализовати! Све се своди на „образа ми“, „части ми“, „часна (другарска) реч „мајке ми“!

Изборне кампање које се свODE на „мајке ми“ само доказују ниски демократски ниво нашег друштва.

Али, није то моја тема. Некако увек пред изборе уметници и културњаци мало живну. То што се овај пут масовније не појављују на изборним трибинама као икебана политичарима само значи да је партијска олигархија проценила да им они више нису потреби за изборни резултат. Што би рекли „лепше је са културом“, али може се и без ње!

Удружење драмских уметника одржало је салонски скуп и „снажно“ протествовало против Закона о јавним набавкама и солидарним опорезивањем. Влада у оставци се јако „потресла“, а из Министарства културе су обећали да се закон неће примењивати на културу. „Министарство смирило уметнике“ наслов је у једним новинама.

За одговорност Министра и Државног секретара како су уопште и дозволили да култура дође под удар тих промашених мера, нико не пита.

Некако баш пред изборе Министар, под руководством Државног секретара формирао је комисије за финансирање пројеката.

* „Данас“, 06.03.2014.

Уметници и културни практичари нису бројније заступљени на изборним трибинама, али зато јесу у комисијама.

Дошла је партијска директива да комисије морају донети одлуке пре гласања. Жури им се, хоће да се покажу!

Деветнаест комисија састављено је од деведесет и пет чланова, мање уметника више културних практичара, већином стално запослених у јавним установама (управо у онима које би културном политиком требало радикално реформисати). Овде би се већ могло размишљати и о сукобу интереса.

За средства намењена заштити непокретног културног наслеђа (као и археологије), на пример могле су да се јаве само оне ретке организације које су за то регистроване или које непосредно сарађују са јавним установама регистрованим за те делатности. А чланови обе комисије су запослени у јавним установама регистрованим за очување културног наслеђа.

Драстичнији пример је секретара једне комисије, који већ годинама додељује средства из буџета сопственим пројектима и галеријама у чијим је управним одборима.

Међутим, није ни то битно. Основна питања у раду комисија јесу: на основу којих критеријума ће се доносити одлуке, колико ће те одлуке бити хармонизоване између самих комисија и колико се одлуке о финансирању културне продукције поклапају са циљевима и приоритетима других ресора - образовања, туризма, економског развоја, радног права?

Од доношења несретног Закона о култури (уосталом, као ни пре тога) Србија није добила стратегију културног развоја.

Мериторност чланова комисије јесте битан фактор, који наглашава Иван Меденица, члан једне од комисија у радио интервјуу, али није довољан критеријум. То би требало да се подразумева. У истом интервјуу Иван Меденица наглашава да ће саме комисије одређивати критеријуме, а основа за то јесте мериторност чланова. Тако се не води културна политика, нити дефинише модел културе. Замислимо само када би свака експозитура неке банке доносила критеријуме фискалне политике, којих ће се она придржавати - где би нас то одвело?

У европским државама модел културне политике одређује Влада, а спроводи се у међуресорној сарадњи. Култура и културна

продукција нису делатности „пер се“, већ њихову контекстуалност одређује шири друштвени амбијент. Уважавајући све неоспорне посебности и вредности културне продукција она, са становишта културне политике, мора бити усклађена са активностима других ресурса и општим друштвеним циљевима.

Можда ће ове комисије да унесу и неку живост у културну продукцију, али сигурно неће допринети дефинисању културне политике и доношењу културне стратегије. Оне то и не могу нити је то њихов посао. Али, ако они који у држави која нема културну политику пристају да у томе учествују тада немају право да се жале на однос партијске номенклатуре према култури.

Све ово о чему пишем добро је познато многим члановима комисија. У овој изборној кампањи културни посланици са трибина прешли су у комисије Министарства, док истовремено култура није тема макар и празних предизборних обећања партијских лидера - ни под разно!

О чему се у конкретном случају заправо ради?

Сада долазимо до улоге Министра и још више Државног секретара (апаратчик СНС). Последњих месеци из самог Министарства објашњавали су нам да Министар и Државни секретар много раде, једино што нико, осим њихових најближих, није знао шта раде и који су резултати тога рада.

Сада знамо, чекали су изборе! Иван Тасовац би назад у Филхармонију, а Државни секретар на место Министра.

КУЛТУРА И ПУНИЈИ НОВЧАНИЦИ*

Изненађује да се о саставу Владе и инструментима владања Александар Вучић саветовао са Џонатаном Пауељом, шефом кабинета (од 1995. до 2007.) бившег премијера Тонија Блера, познатог по бескрупулозним лажима којима се користио у политици, србомрсаца и иницијатора рата у Ираку и бомбардовања Србије!

Џонатан Пауељо аутор је публикације - *Нови макијавелизам, како дејствује власт у модерном свету*, чија тема јесте правдање репутације Тонија Блера, односно како освојити контролу над цивилним службама и специфичности власти премијера.

Да ли нам то нешто говори?

Србија је постала једна празна продавница, сва роба је већ распродата на снижењу, а остао је само кадар и објекти - последње и највредније.

Кадар чине креативни потенцијал и културни идентитет. Међутим, „креативна класа“ масовно одлази - лекари, научници, инжењери, менаџери, студенти, вешти мајстори, медицинске сестре ... У последње две године тренд се није смањило.

Културна политика у Србији не постоји, а културни образац формира се под агресивним утицајем интереса индустрије забаве („духовно самопоништење“). У нашим школама мањи је број часова српског језика него што је то било пре сто година. Данас ни професори не читају лектуру!

Од објеката ове „продавнице“ највреднији су капитални природни ресурси. Питање је дана када ће Косово и Метохија и *de jure* отићи (прво је укинута Министарство, а сада и Канцеларија Владе, чека се наговештена промена Устава), остаје распродаја територије Србије странцима – на 99 година (што је већ започето пројектом „Београд на води“). Чија земља - његова и власт!

Избором министра, као и у инаугурационом говору (више дескриптивном, а мање концептуалном програму) Александар Вучић, нажалост, није показао да довољно разуме развојне могућности

* „Данас“, 08.05.2014

културне продукције, естетске потребе, нити значај културног идентитета - његове националне и универзалне претпоставке за просперитет једног народа.

Култура се и даље третира марксистички као „надградња“ и буџетска потрошња - концепт државне културе! Управо у том контексту је био шути део излагања посвећен тој области. Много фраза - набрајање културне баштине и имена одређених уметника! Није случајно обећано отварање Народног музеја, али не и Музеја савремене уметности.

Ниједне једине речи о концепту културне политике која се жели спроводити - циљевима, приоритетима, инструментима - о значају бољег друштвеног вредновања културне продукције, неопходности радикалне реформе рада установа културе, као и спровођењу вертикалне и хоризонталне децентрализације.

Економски развој јесте битан, али није довољан услов за друштвени напредак. У политичкој историји није познат случај да су народи или друштвени слојеви, који изгубе културни идентитет (суверенитет) и образац, имали пуне новчанике!

Србија је морално посрнула и то је наш главни проблем. Изгубио се лични морал у јавним пословима на чему се темељи јавна свест. Политичка олигархија није показала разумевање значаја вредности културног обрасца на формирање јавне свести. Како је написао Кант – *звездано небо над нама и морални закони у нама*.

Симптоматично је да у Влади и „око Владе“ нема никога потврђеног из области хуманистичких наука и уметничког стваралаштва.

Управо од образовања, културе и примењене науке зависи шта ће бити основа будућих привредних активности – продаја сировина и физичке радне снаге или продаја знања? Зависи и морална вертикала прихваћених друштвених норми понашања, јер образовни систем није само ствар знања већ и васпитања. Зато нема образовања без културе нити културе без образовања.

Зашто други европски народи, поготово они на које треба да се угледамо, за културу издвајају значајна средства из државне касе и, пре свега, стварају повољан друштвени контекст за стваралаштво у народној култури и савременој уметности?

Да ли са њима или са нама није нешто како треба?

Колики значај се придаје културној политици најбоље показује ценкање око избора министра, односно реизбора Ивана Тасовца, „играча са резервне клупе“.

Стари-нови министар културе изјавио је, у интервјуу објављеном 13. септембра 2013. године – „за три до пет недеља представићу конкретне потезе“. До дана данашњег није представио ни концепт културне политике за који се залаже, а камоли програм.

У конкретним ситуацијама и бројним интервјуима Иван Тасовац није показао стручни капацитет за посао министра, нити намеру да изабере квалитетне сараднике. Једноставно, ништа није урадио нити се потрудио да уради, изузев покушаја именованја неколико пожељних кадрова на јавне функције (укључујући и сопствено на место директора Београдске филхармоније). Када га је посланик на свечаном заседању подсетио да се никада са места министра није обратио Републичкој скупштини, Иван Тасовац се - насмејао.

Уметници, културни практичари, културна јавност, целокупна културна продукција дуже време указује на катастрофалну ситуацију у култури. И поред тога Александар Вучић је задовољан радом Ивана Тасовца и поново га ставља у Владу! Само још недостаје именованје Дејана Ристића за државног секретара.

Можемо и поверовати да ће се Вучић и његов тим трудити да од Србије за три до четири године направе пристојну државу. Једино није јасно питање суверенитета - колика ће бити територија те замишљене државе, ко ће њоме фактички управљати (пошто све распродамо) и који културни образац ће доминирати?

ШЕКСПИР МЕЂУ НАМА*

Светска здравствена организација пре више година дефинисала је појам здравља – то није само одсуство физичке болести, већ динамичка равнотежа за коју је подједнако важно тело човека, дух, слика о себи, зависност од физичке и друштвене околине, као и однос према свемиру и божанствима.

Да ли постоји нека веза између овог одређења и дела Шекспира? Постоји, и то директна. Управо нам Шекспирове драме на најбољи начин показују сву сложеност појма здравља - односа егзистенцијалног и духовног, рационалног и емотивног, себичног и хуманог, личних одлука и судбине, повезаност свакодневнице света живих са светом претходника.

Дела Шекспира су данас у овом све више дехуманизованом свету можда и актуелнија него у периоду када су настајала. Она нису само подука већ би нам морала бити и непосредан подстицај за лична преиспитивања и конкретне активности.

Све ово могло се видети и доживети на првом Шекспировом фестивалу одржаном од 19. до 25. јуна у Инђији, Чортановцима и Новом Саду. Успешан пример децентрализације културног живота, а попуњеност гледалишта, „до последњег места“, потврђује потребу и интересовање локалне средине за квалитетном културном продукцијом.

О уметницима, селекцији и квалитету представа, већ је доста тога објављено у нашим медијима. Висок квалитет представа, пратећи програми, угледни гости, као и добро осмишљена и одлично реализована организација фестивала, показала је шта све један mudar и вредан човек може да уради (свакако уз избор квалитетних сарадника), што често у разговорима истиче и Никита Миливојевић, спиритус мовенс фестивала.

Није све труло у држави Данској!

Са друге стране, један осредњи незаинтересован кадар може много тога и да упропасти. Некако истовремено док је трајао

* Текст је послат редакцији, 25.06.2014. године, али није објављен.

Шекспир фестивал догодила се бламажа са Фестивалом монодраме у Земуну. Некада светски познат културни и уметнички догађај сведен је на једнодневну провинцијалну досаду.

Оба ова догађаја, пример добре и лоше праксе, код кадрова Министарства културе и самог министра прошла су без интересовања. Министар се није огласио! Није удостојио Шекспиров фестивал својом посетом, као уосталом, током досадашњег мандата, ни многе друге значајне културне догађаје. Министар се понаша као и његов узор, председник владе – „систем то сам ја“. Где је ту културна политика?

Нешто је труло у држави Данској!

Оба примера показују и значај односа локалне администрације према уметничкој продукцији и културном животу. Град Инђија, као и Секретаријат за културу и јавно информисање АП Војводине, значајно су подржали одржавање Шекспировог фестивала. На свим представама могли су се видети и чланови покрајинске и локалне администрације. На подршци и присуству може им се само честитати.

На другој страни, партијска номенклатура града Београда и општине Земун није се уопште узбудила срозавањем нивоа једног некада важног међународног културног догађаја.

На крају, можемо само пожелети да Шекспиров фестивал потраје још дуги низ година, а да се Фестивал монодраме у Земуну већ следеће године уздигне и поврати некадашњи значај. Србија има потребу за одржавањем оба ова фестивала у контексту вођења савремене културне политике и подизања квалитета живота (здравља) својих грађана.

„ФЕСТИВАЛИЗАЦИЈА“ У СРБИЈИ*

Једна од жарких тема културне политике овога лета јесте фестивалска продукција у Србији. Наравно, оштре полемике и практична решења немају никакве везе са стварним вођењем савремене културне политике фестивала.

Из контекста културне политике нема прецизне дефиниције – шта је то фестивал. У том смислу, циљ свих фестивала је деконтекстуализација свакодневне културне понуде и уметничке продукције.

Колико фестивала има у Србији нико још није успео тачно да изброји (само у Војводини се одржава око 150 фестивала).

Бројност, шароликост и динамика обухваћених догађаја, односно различитост фестивала према областима, типовима, уметничким досезима, учесницима и извођачима, организаторима, циљним групама посматрача и местима одржавања, прецизан је сеизмограф креативне продукције, као и квалитета културног живота и општег друштвеног стања.

Многи мисле да у Србији има превише фестивала, да је програмски ниво већине низак, и да се тиме наменска средства расипају (филмски фестивали, Срђан Драгојевић). Други се не слажу и оснивају *ad hoc* фестивале, без вишегодишњих планова реализације, јасног уметничког концепта и друштвене оправданости (Театар у тврђави). У недостатку културне политике Србија нема ни дефинисану културну политику фестивала.

Неки фестивали толико су се проширили да апсорбују скоро сва расположива буџетска средства за културу локалне заједнице. Тако су се одређене *згуснуте свакодневнице* наметнуле као препознатљиви образац културног живота мањих средина – Сопот, Гуча, Сурчин, Тршић ...

Републички и локални буџети су недовољни, нема новца, а и спонзора је све мање, тако да су програми бројних фестивала значајно редуковани, а и сам квалитет опада. Много хваљена и по свету рекламирана „Гуча“ морала је ове године да смањи број дана и извођача.

* „Данас“ 17.07.2014.

Карактеристике *зеуснуте свакодневнице* чини фестивале погодним инструментом поитичких интереса, као и злоупотребе политичког положаја. Најбољи пример за то су догађаји око два фестивала: Театар тврђава vs. Театар у тврђави. Пошто су досадашњи организатори изгубили политичку подршку на републичком нивоу и града Смедерева преселили су се у Чортановце (Војводина), где имају подршку регионалних власти. Истовремено, новокомпоновани организатори са политичком подршком направили су свој фестивал у истом времену и на истом месту.

Политички интереси посебно се огледају у континуираном смањивању буџетског финансирања фестивала чији програми доносе експерименталне, алтернативне, естетске, иновативне садржаје – „Трибина композитора“.

На неповољан друштвени контекст одржавања фестивала значајно су допринели општи друштвени услови: драстичан пораст режисијских трошкова; недовољна буџетска издвајања за културу; одсуство јасне културне и кадровске политике; негативна макро и микро привредна кретања; нејасна фискална политика у култури; вратоломни пад куповне моћи средњег слоја становништва.

Унутрашње проблеме чине: недостатак стратешких планова и програма (SWOT); слаба организација и ПР активности; пад квалитета; потпуна финансијска зависност од буџетских дотација; застој или мало учешће сопствених извора финансирања; одсуство координације између организатора фестивала - умрежавање; и недостатак повезивања са међународним институцијама и потенцијалним донаторима.

Недостатак системских решења, односно добра илустрација стања у култури фестивала су два скорашња примера - добре и лоше праксе (оба превазилазе локални карактер), која су се догодила истовремено.

Међународни Шекспиров фестивал одржан је од 19. до 25. јуна у Инђији, Чортановцима и Новом Саду. Успешан пример децентрализације културног живота, а попуњеност гледалишта, „до последњег места“, потврђује потребу и интересовање локалне средине за квалитетном културном продукцијом.

Висок квалитет представа, пратећи програми, угледни гости, као и добро осмишљена и одлично реализована организација

фестивала, показала је шта све један мудар и вредан човек може да уради (свакако уз избор квалитетних сарадника, што често у разговорима истиче и Никита Миливојевић, спиритус мовенс фестивала).

Није све труло у држави Данској!

Са друге стране, један осредњи незаинтересован кадар може много тога и да упропасти.

Некако истовремено док је трајао Шекспир фестивал догодила се бламажа са Фестивалом монодраме у Земуну. Некада светски познат културни и уметнички догађај сведен је на једнодневну провинцијалну досаду.

Све то што се догађа са културом фестивала, код кадрова Министарства и самог министра, пролазе без интересовања. Министар се не оглашава! Иван Тасовац се понаша као и његов узор, председник владе – „систем то сам ја“, а када су у питању фестивали – „нека се народ забавља“, према латинској изреци „*panem et circenses*“ (хлеба и циркуса). Где је ту културна политика?

Нешто је труло у држави Данској!

Наравно, све ово не односи се на оне фестивале који су део индустрије забаве, односно организовани у сврху маркетинга одређених производа – „Бир фест“. Ту важе потпуно тржишна правила, комерцијални фестивали културне продукције чине садржај културног живота, али нису део културне политике. У суштини, њихова основна мотивација јесте лукративност.

У СУСРЕТ ДРЖАВНОЈ КУЛТУРИ*

Избори су завршени, резултати познати – *Finita la commedia!* И овом приликом на делу су се показале три предрасуде.

Прва - народ зна најбоље шта је добро за њега, како тврди и славодобитник! То једноставно није тачно – бројни су примери да народ зна да изабере и своју несрећу. Лудост милиона – *folie a millions*, како кажу Французи. У нашем случају то се није тако ретко догађало.

Друга, квантитет доноси и квалитет. Демократија има јасно правило – један човек, један глас. Међутим, да би се успешно водила држава подједнако је важна и социјална, образовна и старосна структура гласача. Уколико владајућа политичка опција нема подршку „креативне класе“ и младих неће имати довољно стручну и квалитетну кадровску инфраструктуру (трансмисије) за спровођење одлука, односно да успешно води државу.

Трећа, технократска номенклатура може успешно да води друштво? Највећи домет технократског слоја јесте спровођење одлука. Искуства политичке економије показују да су друштва, у којима су технократе одређивале циљеве и приоритете, била неуспешна. Према дефиницији технократа не одговара демократија, већ технократија.

За који политички систем се власт определила најбоље наговештава њен однос према вредностима културног обрасца за који се залаже.

Познато је да контекстуалност културне продукције одређује онај који одлучује и контролише контекст! У друштвима која развијају централизован модел државне културе (за разлику од модела државе културе) расподела буџета за културу јесте доминантни инструмент који одређује, односно у каузалном је односу према културној продукцији.

Културна продукција у Србији сувише је скупа и нерационална за буџет, а истовремено прејефтина за оне који стварно стварају, савесно раде и ефикасно троше додељена средства.

* „Данас“, 08.04.2014.

На основу расписаних конкурса и одлука комисија Министарство културе је наставило са коришћењем старих, у нашем случају одавно неефикасних финансијских инструмената – дотација и државних откупа. Све друге могућности – субвенције, награде, стипендије, стимулације, наруџбе, „структурални“ фондови, кредити, јавно-приватно партнерство – једноставно се не користе.

Велики укупни износ средстава распоређен је на бројне мале кориснике, који су добили од сто до две стотине хиљада динара. Са становишта ефикасности финансијског инструмента то је углавном бачен новац.

Само на три сектора – визуелне уметности, позориште и кинематографија одлази преко 55 одсто средстава намењених савременом стваралаштву. Истовремено, за изворно народно стваралаштво издвојено је 1,8 одсто (без народне културе нема културе), за културне делатности деце и за децу и младе 1,56 одсто, а за научно-истраживачке и едукативне делатности у култури свега 1,55 одсто.

За продукцију у „кругу двојке“ издвојено је за визуелне уметности - 62, за позоришну продукцију - 50 одсто, музичку продукцију - 49 одсто. Очигледна је централизација културне продукције на Београд и - евентуално Нови Сад. У Београду живи око 20 одсто, а у Новом Саду 4,3 одсто становника Србије. Концентрација културног живота и политичког одлучивања у неколико великих урбаних центара типична је за успостављање модела државне културе,

У секторима извођачких уметности доминира финансирање фестивала – позоришта - 52 одсто; кинематографија око 50 одсто (само четири фестивала добила су 40 одсто, односно 19.500.000 динара из буџета). Познато је да фестивалска (манифестациона) култура доминира културним животом у моделима који развијају државну културу. Највише културних манифестација у Србији било је током шездесетих и седамдесетих година прошлога века.

Најотворенији су били књижевници. Они су јасно одредили 66 одсто (више од десет милиона) на манифестације, када већ нема књижара широм Србије нека буде фестивала, а преко пет милиона за награде. То што 60 одсто грађана Србије годишње не прочита ни једну књигу, а 20 одсто свега три, док истовремено 60 одсто никада и не уђе у библиотеку, није тема Министарства.

На основу финансијске расподеле јасно је да не постоји интересовање Министарства за развој међународне културне размене. За представљање наше уметничке сцене у иностранству предвиђена су минимална средства: сценско стваралаштво и интерпретација, позориште – 13 одсто; визуелне уметности и мултимедији – 2,2 одсто.

Средства за подршку мобилности уметника, културних практичара и уметничких дела нису уопште увршћена у конкурс финансирања и суфинансирања пројеката из области савременог стваралаштва за 2014. годину.

Задатак будућег министра и државног секретара у сарадњи са технократама запосленим у Министарству, а чланови комисија су то припремили, биће да културне садржаје уведе у контекст државне културе, односно самодовољног институционалног обрасца.

Управо је расподела средстава за културу показала да нема подршке за афирмацијом иновентних и алтернативних културних садржаја који својом различитошћу и критичношћу одржавају виталност једног културног обрасца и његову потребу за свеобухватношћу стицањем искуства другачијег.

Министарство је управо расписало конкурс за финансирање уметничких дела из области визуелних уметности, иако је највећи део буџетских средстава (21%) већ издвојен за тај ресор. У конкурс се не наводи ни један финансијски податак. Министарство, односно у овом случају познати ресорно задужени технократа, одобраваће предлоге комисије (чији чланови су још увек непознати). То само потврђује опредељење Министарства да се развија нерационалан модел државне културе!

Нажалост, интересовање већине културних посленика и медија, уосталом као и претходних година, не иде даље од питања - ко је колико добио и где сам ту ја!

Враћамо ли се у деведесете године?

МАГАРАЦ ОД 100.000 ДОЛАРА*

Држава је од наших пара из буџета, преко Министарства културе, потрошила 71,8 милион динара за откуп дела и финансирање пројеката из области визуелних уметности. Чланови комисије су познати, примаоци средстава су познати и све је завршено. Наравно да је држава у обавези да финансијски помаже културну продукцију.

Многи су поздравили овај конкурс - браво за „државу мецену“ (покровитеља)! Мада је све некако прошло тихо, без реакција јавности и медија. А није баш да се нема шта рећи.

Прво, Влада, односно Министарство културе, нису омогућили, нити показују намеру да то ураде, подстицајни контекст у коме би и други субјекти културног и привредног живота, као и појединци били стимулирани да финансирају културну продукцију, односно постану стварне мецене уметности. У мандаринским системима, који форсирају државну културу, увек је држава, ако не једина онда доминантна мецена (форма откупа се битно разликује од правог меценаштва).

Треба заиста бити „геније“ па очекивати да ће државни откуп у нашим условима, са оваквом политичком олигархијом и без дефинисане културне политике, бити „допринос развоју професионалне сарадње јавног и цивилног сектора, допринос сагледавању културе као потенцијала за позитиван развој друштва, ширење визуелне културе и већу видљивост стваралаштва савремених уметника, као и допринос развоју уметничког тржишта савремене уметности и формирању политике цена уметничких дела“, - фразе из образложења Министарства.

Државни меценат једино може бити одличан амбијент за савремене дворске уметнике, који према правилу не доводе у питање политичку елиту и њене етичке и естетске норме!

Зато и не чуди што је десет најплаћенијих уметника добило више од 40 одсто од свих средстава намењених откупу и пројектима.

* „Данас“, 12.09.2014.

Многи данас жале за „златним периодом“ социјализма, седамдесетим и осамдесетим годинама, када је био створен стимулативни амбијент у којем су сва велика предузећа и саме установе културе имала средства и своје независне комисије или селекторе који су континуирано откупљивали дела уметника. Тако је стимулисано визуелно стваралаштво, а биле су формиране и бројне респектаивне збирке. Далеко је то било од „идеалног“, али је сигурно било боље од овога што имамо данас.

Комисија је у образложењу нагласила да је конкурс позитиван пример инструмента културне политике. Које културне политике? Како нека активност може бити инструмент нечега што не постоји? Неки од чланова комисије и сами су путем медија критиковали садашњу власт и Министарство културе, да нису урадили стратегију нити дефинисали културну политику. Али, гле, када их позову у Министарство или у неку званичну комисију они су ту, на услузи. Много је примера оваквог лицемерја и међу културним практичарима и међу самим уметницима.

На основу чувеног и непревазиђеног Закона о култури, јавни и приватни сектор су изједначени. Али, приватне установе културе нису биле обухваћене конкурсом.

Приватне иницијативе у области визуелних уметности код нас су још неразвијене. Да, али баш то би морао бити разлог да се подрже њихови напори и доведу у равноправан финансијски положај са јавним установама.

Уосталом, колико је мени познато, активности ниједне јавне установе културе, које су добиле средства за откуп, нису прошле независну евалуацију. Нико од њих није презентовао дугорочну стратегију развоја нити SWOT анализу, да би се знало како ће програмски да користе свој фондус уметничких дела и колико ефикасно послују средствима која добијају из буџета, односно из џепа сваког грађанина!

Заиста није јасно како ће дело Марине Абрамовић, које је на списку набавке Музеја савремене уметности из Новог Сада, допринети културном животу Новог Сада и Војводине? У општој беспаритети и са минималним средствима која се из буџета издвајају за културну продукцију, а посебно визуелне уметности, видео рад под називом „Исповест“ где Марина Абрамовић непомично 60 минута седи

и без звука фиксира магарца који стоји испред ње, а доле иде каи-
рон са њеном „исповешћу“ - плаћено је више од 100.000 US долара
(9.996.000,00 динара).

На овај откуп Фром би констатовао комплекс „пакосног разлико-
вања“, а Радомир Константиновић рекао „философија паланке“!

Јасно је да реализација конкурса није могла бити инструмент
културне политика, али можда јесте нечег другог?

ОГОЉЕНИ ЦЕНТРАЛИЗАМ И ТРЖИШТЕ*

Пре шест година донет је Закон о култури. И шта? Да ли смо у међувремену одредили модел културне политике коју желимо да водимо, направили стратегију? Да ли се било шта на боље променило у културној продукцији, статусу уметника и уопште у друштвеном вредновању културе и уметности?

Сада се многи жале да Закон није примењиван. Није ни могао бити примењен јер подзаконска акта нису јасно дефинисана нити је Закон о култури усклађен са другим законима који директно тангирају, или би требало да се тичу, културних активности!

Пре него што је усвојен Закон о култури лично сам превео кључне ставове и послао их колегама у Европи, који се баве културном политиком. Сви су имали озбиљне примедбе на већину законских решења, а општа оцена је била да су решења која нуди Закон - формална, нејасна и анахрона.

Све те примедбе сажео сам и објавио у штампи. Није згорег да неке од њих поновим.

Пре свега, нису били испуњени методолошки предуслови за доношење једног тако важног системског закона. Ради се о такозваном „impact“ анализама, као саставном делу прописа, које су као методологију, прихватиле све чланице ОЕСД (1995. године) и којама би требало да се предвиди учинак позитивног законодавства на друштво. Тако смо добили „мачку у џаку“.

Затим, уместо да пређемо на модел „продужене руке“ и оснујемо институцију Уметничког савета (Arts Council), добили смо проблематично оснивање делегатског Националног савета од 37 добровољаца, који ни о чему не одлучују, нити имају пратећу логику да би могли компетентно да одлучују.

Посебно је нејасно дефинисан појам „правног лица јавне установе“. Такав статус не познаје ниједна држава у Европској заједници. Јавне установе, овако постављене, преточене су у парадржавни апарат (колонизоване), уместо да се јављају у партнерском односу

* „Данас“, 15.12.2014.

са Министарством као извођачи јавних програма, истовремено задржавајући висок степен независности.

Потпуно је нејасно зашто се Законом за културу регулишу питања социјалног статуса уметника? Та питања би требало да буду предмет социјалне, а не културне политике. Управо бројност тих чланова добро илуструје колико је сам Закон неуједначен по ширини и дубини приступа појединим решењима. Као и да није било међуресорне сарадње.

О свим битним питањима одлучује министар. Истина, у томе могу да му помажу радне групе (?!), које поставља и смењује сам министар. Тако постављена улога Министарства, посебно министра, не омогућава слободан проток повратних спрега на процес одлучивања и тако добијамо модел „државне културе“.

Најсажетије, Закон о култури из 2007. године могао би се окарактерисати чувеном Кардељевом измишљотином „демократски централизам“, у којем фактички партијска номенклатура одлучују о свему и на свим нивоима!

Шта добијамо предложеним изменама и допунама?

Предлози су само шминкање већ постојећег хибридног модела „државне културе“. У трећем члану, којим се регулишу начела културног развоја, набрајају се општа места културне политике, чија конкретизација у даљем тексту или не постоји или је у међусобној контрадикцији (усвојен је предлог Националног савета за културу). У том члану као начело стоји: „Децентрализација у одлучивању, организовању и финансирању културних делатности у складу са културном политиком“. Док у члану 76. (Финансирање и суфинансирање пројеката у култури) стоји одредба – „Министар ближе уређује начин, мерила и критеријуме за избор пројеката у култури који се финансирају и суфинансирају из буџета Републике Србије“.

Све примедбе на Закон остале су и даље да важе за *Нацрт закона о изменама и допунама Закона о култури* - није урађена „ипраст“ анализа, није усвојен модел „продужене руке“, установе културе остале су у вазалској позицији према Министарству.

Није омогућена независна евалуација рада јавних установа и пројеката финансираних из буџета, односно слободан проток повратних спрега. Финансијски аспекти Закона, укључујући и измене и допуне, остали су и даље да „висе у ваздуху“, нема међуресорске

сарадње са Министарством финансија на подстицајним финансијским инструментима. Посебно недостаје повезаност са образовним системом. Ингеренције администрације не да нису смањење, већ су повећане.

Члан 76. мења се и гласи, СТАВ 15: „Министарство, орган аутономне покрајине и орган јединице локалне самоуправе могу закључивати уговоре о суфинансирању пројекта у култури и без јавног конкурса, ако се ради о изузетно значајном пројекту који није било могуће унапред планирати и уколико тај пројекат испуњава најмање три критеријума утврђених актом из става 18. овог члана, с тим да се за те намене може ангажовати највише до 25% на годишњем нивоу од укупне масе одобрених буџетских средстава из става 1. овог члана за текућу годину.“

Јавна расправа која је одржана поводом Нацрта закона о изменама и допунама Закона о култури, као усталом и 2007. године, није ништа ново донела. На основу извештаја у медијима разговор се углавном водио о парцијалним решењима – статусу (зашто овога има а нас нема), критеријумима за расподелу награда, именовањима и слично! Суштинска питања - одређивање ширег друштвеног контекста културне продукције (подстицајног амбијента), успостављање јасног модела културне политике (посебно хоризонтална и вертикална децентрализација), начини финансирања и многа друга питања будућности културног живота и уметничке продукције - нису била предмет јавне расправе. Другим речима, контекст модела културне политике који се Законом и Нацртом закона о изменама и допунама Закона о култури намеће, као и контекстуалност појединих решења, нису били предмет стручне анализе шире друштвене јавности.

Очигледан је и недостатак стручног знања културних практичара, као и изражен парцијални интерес. То делује као понашање путника на броду - протестује јер је добио кабину треће класе, а жели у другу класу, уместо да спасава брод који тоне и на крају ће се сви путници подавити.

Састављачи Нацрта закона о изменама и допунама Закона о култури, као и састављачи самог Закона, не дају пројекцију културне политике Србије, нити вредности културног обрасца. Нацртом закона о изменама и допунама Закона о култури, од „демократског централизма“ остао је огољени централизам.

У овој законској папазјанији постоји нешто што није експлиците наведено у законским решењима али што се законом не спречава, а могло се чути од представника Министарства. То је да ће се убудуће инсистирати да установе културе бар 40 одсто трошкова покривају из сопствених прихода. У онемоћалој привреди, слабој куповној снази средњег слоја, без фискалних субвенција, то конкретно значи - препуштање уметничке продукције тржишту, односно лукративним интересима индустрије забаве. Управо оно што се данас догађа са електронским медијима.

КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА

ПУШТАМО ДА НАС ДРУГИ ТУМАЧЕ*

Обележавање Миланског едикта изванредна је шанса да културну баштину пласирамо у свету, а ми отварамо канцеларију пред јубилеј. Озбиљна држава направила би програме у Лондону и Паризу, позвала званичнике, јер је једно када је такав скуп у Нишу, а с свим друго када је исти тај скуп у Лондону где му ви одређујете циљ - сматра Димитрије Вујадиновић, директор Фондације „Балканкулт“ из Београда.

Он наглашава да се културна дипломатија не темељи на приватним контактима уметника већ је искључиво обавеза државе да се тиме бави и осмишљава програме.

- Културну дипломатију не треба мешати са међународном културном сарадњом. Културна дипломатија, између осталог, подразумева јасан годишњи план културних догађања у једној средини, која се организују за јасне циљне групе. Нажалост, Министарство спољних послова за ову годину, исто као и за прошлу, није добило ни динара за вођење културне дипломатије - каже Вујадиновић и подсеца да је седамдесетих и осамдесетих година свака република имала Завод за међународну научну, техничку и културну сарадњу (Замтекс). „За време Милошевића, Замтекс није био политички дискредитован, а укинут је 2001“, каже наш саговорник.

У Београду је седамдесетих година на Теразијама постојала издавачка кућа „Југословенска ревија“ која је издавала месечник „Ревивија“ на француском, енглеском, немачком, шпанском, дистрибуирала га у иностранству, а покривала је и најактуелније теме из уметности, економије и политике. Уредник је био Небојша Томашевић.

- Србија има једини културни центар у Паризу, а сада су и ти центри превазиђени. Мудра дипломатија користи већ постојећу инфраструктуру у појединим државама, па у њима приказују своје програме. Културни центар Мађарске, у центру Беча, не појављује се

* Интервју са новинарком „Политике“, Мирјаном Сретеновић („Политика“, 03. априла 2013. године)

као фактор у животу Аустријанаца, јер приређују програме само за Мађаре. Ако су људи навикли да долазе у одређену галерију, онда у њој треба да понудимо и наш програм, и за то нам не треба посебан културни центар, каже Вујадиновић.

Као пример добре праксе наш саговорник наводи Министарство културе са програмом превођења наше литературе, а као лош издваја „Дане Србије у Кини“, када се за недељу дана, како каже, потроши новац за фолклор и оркестар, а без дугорочног ефекта.

„Једна наша представа гостовала је у Америци и потрошила цео буџет за културну размену Београда. Опет без ефекта. За разлику од тога, град Сибиу у Румунији представио се на Франкфуртском сајму књига, а као последица те промоције, настао је театарски фестивал са 60.000 посетилаца у Сибиу. Кад планирате културну дипломатију, увек се питате шта ће се из тога изродити“, изричит је Вујадиновић.

Када је Мађарска почела да се приближава Европи, основала је канцеларију која се бавила само пласирањем њихове културе у иностранству. Димитрије Вујадиновић наводи и податак да у нашој амбасади у Будимпешти, као најлепшем месту у граду, спрат који смо изнајмљивали нашим фирмама, сада „зврји“ празан, а може бити дивни уметнички салон.

- Питао сам једног од амбасадора, зашто тај простор не би био изложбени. Кад се фирме јаве, нека поново дођу. Никаквог ефекта није било. Сем личног афинитета нема система који би обавезивао наше дипломате да се баве и културном дипломатијом. Имамо способне људе, али не постоји политичка воља да би они показали своје знање...

Будући да се све више говори о дипломатији дијаспоре, Вујадиновић сматра да наши интелектуалци у свету могу бити значајна карика између нас и друштва у којем живе. Као сарадник Института ERICarts у Бону, где је рађена студија о културној сарадњи у Европи, Вујадиновић издваја закључак да су све новопримљене чланице ЕУ имале интензивiranу културну дипломатију која је отварала пут економији, и то је, сматра, једини пут.

- Недавна хит вест је била да је срушена воденица вампира Саве Савановића. То је могао бити повод за причу о митовима, о томе како савремени људи перципирају такав феномен. Наравно,

нисмо је искористили. Много тога се нуди на тацни, али ми се пуштамо да нас други тумаче, што увек зависи од њиховог интереса. Зато је велика заблуда да улазак у ЕУ зависи од политике, а заправо је културна дипломатија кључни елемент нашег позиционирања у Европи. То што ћемо продати сир у Немачкој, неће утицати на мишљење Немаца о нама, али програми у класичној музици и позоришту хоће, сматра Вујадиновић и додаје да је Србија потписала протокол о сарадњи са Покрајином Баден-Виртемберг, и да ће Немци спровести оно што су потписали, уколико их подсетимо на то, али ми их не подсећамо...

Вујадиновић истиче да осмишљеним планом можемо да ублажимо утицај великих земаља, не улазећи у сукоб са индустријом забаве, већ нудећи своје вредности и инсистирајући на културном диверзитету.

- Мале државе имају паметну политику, јер су схватиле да не могу да парирају масовној производњи. Њихов адут није трговина већ идеје. Када је Финска банкротирала, схватила је да треба да уновчи своје шуме. Да би направили намештај циљано су школовали дизајнере. Извукли су се из кризе кроз организовани систем. А нас ситуације стално затичу, ми их не предвиђамо. Треба нам неко ко може да сагледа будућност. Питајте било ког политичара где види Србију 2050. Неће знати одговор.

У ЕПИЦЕНТРУ УТИЦАЈА „МЕКЕ СИЛЕ“

Културна продукција, посебно после Другог светског рата, постаје део идеолошке борбе (симболично бојно поље) у међународним односима. У том контексту културна дипломатија (јавна дипломатија), или како се данас још назива „мека сила“, јесте легалан начин комуникације у међународним односима. Стицајем глобалних међународних односа Србија се данас нашла у епицентру утицаја „меке силе“!

Председник Путин је пре неколико година у обраћању грађанима нагласио потребу за појачаним коришћењем „меке силе“ у међународним односима. Догађаји везани за Зимску олимпијату у Сочију и сада криза око Украјине додатно су мотивисали Русију да интензивније води културну дипломатију. Историјски посматрано, још је Стаљин користио „меку силу“, доводећи виђене уметнике, посебно књижевнике, са Запада у Совјетски Савез и том приликом сервирао им „идиличне“ услове уметничког живота.

У другој половини двадесетог века, генерално посматрајући, постојала су два снажна периода коришћења „меке силе“ у Европи и оба су наговештавала тектонске промене у међународним односима. Први, после Другог светског рата, када се управо преко „меке силе“ - води борба за идеолошке поставке и тиме наговештава, односно започиње период „хладног рата“. Са западне стране ствара се „културни фронт – Запад за Запад“ којим руководи организација „Конгрес за културне слободе“, који је кадровски био повезан са агенцијом CIA, а финансијски са Стејт департаментом.

Крајем шездесетих година прошлог века, битка за Запад је добијена и Конгрес престаје са радом. Културна дипломатија се наставља кроз рад страних културних центара.

Са друге стране, културну дипломатију је директно водила совјетска држава путем програма у домовима културе и организовањем спектакуларних гостовања уметничких ансамбала.

Други период јачања утицаја „меке силе“ у Европи започео је неколико година пре рушења Берлинског зида и тиме се

* „Данас“, 14.10.2014.

наговештавао слом Источног блока. Употребу „меке силе“ Запад, пре свих САД, препуштају милионеру Соросу, који је у свим источноевропским државама, укључујући и Југославију, оснивао Фондацију, односно финансирао Институте за савремену уметност. Тадашњи Совјетски Савез нема снаге да води агресивну културну дипломатију и дефинитивно губи утицај на јавно мњење источноевропских држава. У том периоду Руски културни дом у Београду, програмски тавори, без неког видљивог значаја за културни живот града и Србије.

Данас се ситуација у вођењу „меке силе“ нешто променила у односу на претходни период. Утицај англо-саксонске културне продукције и индустрије забаве на глобалном нивоу толико је нарастао, потврђујући предвиђање Мак Лухана да САД немају потребу да посебно воде културну дипломатију. У неку руку, интереси вођења културне дипломатије су се поклопили са лукративним интересима индустрије забаве (производна грана са највећом оствареном извозним профитном стопом). САД својим доминантним положајем у неким међународним организацијама (WTO, GATT) и билатералним економским односима отворено намећу своју индустрију забаве и у том смислу она јесте инструмент „меке силе“. Није случајно зашто се већина електронских медија у Србији као и кабловских ТВ провајдера, програмски преовлађујуће ослања на англо-саксонску индустрију забаве. Продукција индустрије забаве, без обзира колико била „забава“, сигурно није вредносно неутрална!

Што се тиче већине европских држава, посебно оних које су биле носиоци аутентичног културног стваралаштва, (Француска, Италија, Аустрија, Немачка), њихова културна дипломатија од краја прошлог века крајње је сведена и постала је „невидљива“ у односу на утицај англосаксонске.

Данашња Русија се ангажује на коришћењу „меке силе“ тамо где има непосредне интересе. Србија је, можда, најбољи пример за то. Руски дом културе интензивирао је своје програме, честа су гостовања руских уметника, фолклорних група и хорова, и то са циљем не само да нам прикажу уметничке досеге, већ и да у јавности поврате и ојачају наклоност према Русији. У том контексту неспорно је и откривање споменика цару Николи Другом, као и најављени долазак Руског патријарха. И нема ту ничег спорног!

Нема разлога да сумњамо у речи симпатија према српском народу Никите Михалкова, али премијера његовог филма „Сунчаница“ јесте била у функцији руске културне дипломатије.

Продукција индустрије забаве са енглеског говорног подручја ушла је у све наше домове (електронске медије), биоскопске сале, књижаре, дискографију. Насупрот таквом широком и агресивном утицају руска културна дипломатија, путем организовања премијерних спектакла у Руском дому културе и Сава центру, углавном се ограничила на Београд – публику већином чини део политичке олигархије, одређени уметнички кругови и симпатизери. Русија није успела значајније да интересно повеже своју уметничку продукцију и индустрију забаве са културном дипломатијом, и програмски уђе у електронске медије и културну инфраструктуру.

У англосаксонској „мекој сили“ садржински доминира савременост и обликовање егзистенције, и намењена је млађој циљној групи. Руска рачуна на емотивност и доминира класична уметност, високих естетских и извођачких домета, али недостаје савремена уметност и популарна култура.

Ова данашња заоштрена битка у вођењу „меке силе“ између два глобална блока која се формирају наговештава, као уосталом и у два претходна периода, могућност драматичних поремећаја и сукоба у међународним односима.

МИНИСТАРСТВО И МИНИСТАР

МИНИСТАР - ПОМИРИТЕЉ*

„Демократија не може да се ограничи само на институције, као ни на начин организовања. Када није инспирисана умом, уметношћу и истраживањем, она је осиромашена.“ (Апел света културе, Амстердам 2005)

Добили смо кандидата за министра културе, у периоду од две недеље ово му је већ друга функција! У интервјуу који је дао „Политици“ са места саветника Председника, трасирао је основне вредности којима жели водити ресор културе.

Прво, општи закључак који се лако може донети читајући интервју, а што је чињеница, да се господин Братислав Браца Петковић никада ни у каквој форми – теоретској, истраживачкој, практичној или журналистичкој, није бавио моделима културе, односно културном политиком уопште или културном дипломатијом, нити је руководио неком националном установом или програмом. Изабрани кандидат је без икаквог професионалног међународног искуства у тој области. У то се свако може уверити, довољно је отићи на Гугл и уписати Братислав Петковић.

Не сумњам да је господин Петковић вредан и частан човек, о чему сведоче и многи моји пријатељи, али није реч о томе.

У једном другом интервјуу изјавио је да је дугогодишњи пријатељ Томислава Николића и да му он верује. Професионални CV будућег министра, који је стао у једну реченицу, дао је Александар Вучић у изјави да је то „човек који је апсолутно прихватљив за све и да ће он моћи да помири сукобљене лобије“. Задатак министра неће, дакле, бити да већ једном разбије интересне групе и успостави ефикасну и савремену културну политику, већ да (на)мири оне који су и до сада водили културну продукцију!

Друго, господин Петковић је рођен у центру Београда и његова визију културног живота је место рођења - „круг двојке“, истина

* „Данас“, 02.08.2012.

направио је краћи прелаз преко Саве све до Музеја савремене уметности.

Треће, у решавању сложене ситуације у културној продукцији будући министар жури да се покаже, нису му потребне анализа стања (SWOT), стратегија (циљеви, приоритети и инструменти), пројекти, стручно мишљење ...он већ зна где би коју установу требало преселити и кога сменити (све у „кругу двојке“). Господину Петковићу недостаје стратешко познавање и промишљање значаја, места и начина финансирања културне продукције у савременим друштвеним процесима.

Четврто, јасно се залаже за арбитражање државе у питањима идеолошких вредности уметничког стваралаштва „у корист народа и државе“ (у овој флоскули интерес народа се обавезно негде загуби).

Пето, у том контексту „уметност мора да буде патриотска“. У вишедеценијском бављењу културном политиком ни у једном истраживању које сам радио код нас и у Европи, ни на једном семинару, конференцији, округлом столу, нисам чуо да се користи појам „патриотска уметност“ (*patriotic art*). Истина, термин и такав приступ уметности познати су данас у неким круговима у САД и имају јасну политичку инструментализацију.

Ниједна европска држава данас у циљевима својих културних политика нема одредницу „патриотска уметност“!

Последњих неколико година радио сам истраживања, међународна, регионална и наша, повезана са положајем и вредностима народне културе у културној политици. То је данас изузетно актуелна тема у Европи, али то нема никакве везе са идеолошком кованицом „патриотска уметност“.

У једном од својих есеја Растко Петровић је записао да Мајка Југовића није велика само зато што је Мајка Југовића већ и зато што је Мајка.

Пре више година приредио сам и објавио рад проф. др Andreasa Wiesanda, иначе једног од најбољих познавалаца културних политика европских држава – *Држава културе*.

У раду се веома јасно прави разлика и указује на широке и дугорочне последице избора између државе која културном политиком на основу постављене стратегије оснажује слободу културне

продукције (држава културе) и државе која културу инструментализује „у корист народа и државе“ (државна култура).

Да ли господин Петковић може да заступа интересе културе у Влади? Његовим избором само се показује да и ова Влада нема озбиљне намере да уради реформе у тој области. Можемо опет очекивати само козметичке промене!

БУРА У ШОЉИЦИ ЧАЈА*

Реконструкција Владе је завршена! Критеријуми према којима су неки отишли а други дошли нису познати. Два подпредседника СПС су сјашила да би друга два узјашила (истина, ови новокомпоновани никада нису радили послове из ресора на чије чело су дошли). Да ли су исти принципи важили за Лазара Костића и Александра Антића?

Али, то није тема овог текста.

Добили смо новог министра културе у Влади којој до културе уопште није стало. Шта може да уради министар, било да је Андре Малро, Жак Ланг, Мелина Меркури или Иван Тасовац, у друштву у којем су култура и уметност позиционирани веома ниско?

Иван Тасовац се показао као веома успешан директор Београдске филхармоније. Стекао је богато међународно искуство као менаџер културних индустрија. У свему томе помогла му је веза са политичким структурама, прво преко Небојше Човића а касније са Демократском странком преко Срђана Шапера.

Тасовац нема реално политичко упориште (ни у партијској номенклатури СПС – подпредседник СПС и нови колега министар Бранко Ружић одмах је изјавио да је буџет за културу толико мали да Тасовац мало шта може да учини).

Јавности није познато колико пута је Ивица Дачић присуствовао концертима Београдске филхармоније или уопште концертима класичне музике.

Ако је судити према двадесетогодишњем односу Дачића према култури, тешко је поверовати да ће премијер „забављачки“ концепт културе заменити подршком концертима класичне музике, изложбама, бригом о језику, књижевности, издаваштву У то могу да поверују само они које је убедио деведесет и девете године да смо победили НАТО.

Ивица Дачић и даље заступа марксистичку поделу на „базу и надградњу“! То се јасно може закључити и из приоритета реконструисане Владе.

* „Недељник“, 12.09.2013.

Александар Вучић нема примедбе на такав однос, уосталом СНС је са „лакоћом постојања“ препустила бригу о култури, образовању, науци и спорту СПС. Управо оне ресоре који директно утичу на стварање креативног потенцијала друштва („креативне класе“). Већина европских држава, посебно мањих, каква је и Србија, своје стратегије и планове развоја будућности управо гради на интелектуалном капиталу!

Одлука Дачића добила је бројну подршку уметника, са разлогом, много мању од културних практичара. Нико не зна шта су се стварно договорили Дачић и Тасовац, јер програм (ако уопште и постоји) новог министра на основу којег му је премијер поверио мандат - нико није видео.

Мало су пожурили.

Не познајући моделе културне политике, верују да Тасовац има чаробни штапић па ће омађијати чланове овакве Владе да издвоје бар два одсто за културу из државног буџета. Чак да се то и деси, да ли се на то своди неопходна реформа у културној политици?

Ивица Дачић је своју каријеру градио на медијско-маркетиншким наступима (од магазина Епоха до ПР СПС – тога се још увек сећамо). Тасовац, такође, није ништа мање талентован и успешан у томе.

Можда су се управо на тој теми и сложили? Дачићу је добар политички маркетинг преко потребан да би повећао рејтинг, и себи и СПС, и то у структури популације – „интелектуални капитал“, у којој СНС нема значајнију подршку. Тасовцу то није потребно, али је пристао.

Уосталом, све ћемо врло брзо сазнати. Уколико заиста постоји намера Тасовца да нешто покрене у сфери културе, прво ће морати да среди стање у „сопственој кући“ (управо оно што је урадио у Филхармонији).

А то значи да одмах покрене реорганизацију Министарства културе, спроведе - рационализацију, нову систематизацију, техничку модернизацију и повећање ефикасности рада запослених.

Да уведе правило независног мониторинга и евалуацију рада као и личну одговорност администрације.

Појача квалификованост и конкурентност кадрова у Министарству културе укључивањем „стручног капитала“, посебно грађана Србије који живе у иностранству.

Промени улогу Министарства - од административног сервиса прећи на живо средиште културне политике које даје оригинална и иновативна решења и ствара амбијент, односно даје контекст културној продукцији.

Активно учешће Министарства у расподели државног буџета и других јавних прихода – не прилагођавати се унапред одређеној висини издвајања већ урадити реалан буџет потреба и на основу њега захтевати финансијска средства.

Повећати ефикасност трошења средстава Министарства. У том циљу у финансијске инструменте, поред дотација, укључити субвенције, стимулације, награде, стипендије, хонораре, кредите и слично.

Многи Тасовцу замерају да се понаша као „диктатор“. Ситуација коју ће затећи у Министарству једино и може да се реши „чврстом руком“. Све ће зависити од подршке Дачића и знања, искуства и поштења тима који ће да окупи.

Ако се ослони на већ постојећу администрацију у Министарству, запошљавану „с брда с дола“, на партијске кадрове и лобије из „круга двојке“, од тог посла неће бити ништа. Ту сапунску оперету гледамо већ деценијама!

ОД РЕФОРМЕ КУЛТУРНЕ ПОЛИТИКЕ – НЕМА НИ НАГОВЕШТАЈА*

Месец дана није довољан период да се конкретне мере виде и вреднују, нарочито ако се затекне хаотично стање и инфраструктурно расуло у ресору. Управо због наслеђеног стања у првом месецу се мора дефинисати концепт и трендови политике која ће се водити. Тачно оно што је урадио министар Крстић.

Свакоме ко се бави моделима културне политике, који познаје процесе у европским државама и код куће, неопходно је пет дана да на десетак страница уради концепт модела културне политике за који ће се залагати.

Затим се концепт са основним циљевима, приоритетима и инструментима, провери, допуни конкретним подацима, усагласи са другим ресорима и предложи Влади. Тиме све постане јавно и обавезујуће. Тако сви знамо шта можемо очекивати и ко је одговоран за спровођење.

За месец дана мандата министар културе Иван Тасовац није нам пружио, нити наговестио, никакав сличан документ. Шта се министар у „четири ока“ договорио (централменски споразум) са премијером и даље је потпуно непознато. То је њихова приватна ствар. Какве то има везе са моделом културне политике?

Договори у „четири ока“ увек су скупо коштали већину грађана, а на крају и саме актере. Дачић је и иначе склон договорима у „четири ока“.

Министар је обишао националне установе културе да се лично увери у стање истих. Како његова импресија може да утврди реалну ситуацију? Уместо тога требало је да покрене независни мониторинг и стручну евалуацију рада (анализе SWOT, ACORN и друге). На основу личне импресије се не води културна политика.

Иван Тасовац је самоиницијативно одмах почео да дели новац. Прво је дао паре за Филмски центар Србије, затим за откуп књига, обећао је в.д. директору Народног позоришта да не мора да штеди. Сада и други, с правом, очекују буџетске дотације. Не кажем да није

* „Недељник“, 17.10.2013.

требало финансијски помоћи одређене јавне установе. Али, мора се унапред знати на основу којих критеријума се неке додељују донације. Да ли према слободној процени министра? Тако се не води културна политика.

Тасовац је помпезно обећао да ће рад свих комисија бити јаван. Шта то значи? Већина чланова комисија бира се према партијским кључевима и интересима одређених лобија. Уосталом, како ће комисије доносити одлуке, на основу којих критеријума, када је концепт модела културне политике непознат, а приоритети недефинисани? У случају Комисије за откуп књига показало се да управо сама комисија треба да донесе критеријуме и приоритете. Да ли то значи да ће свака комисија према сопственом нахођењу одређивати критеријуме? Тако се не води културна политика.

Иван Тасовац је „изненађен и увређен“ - има новца али нема добрих идеја. То је потпуно нетачно! Има изванредних идеја и пројеката, сјајних уметника и културних практичара, само је питање где их министар тражи и од кога их очекује. Сигурно их је тешко наћи међу партијским кадровима, летаргичним „службеницима“ јавних установа и „генијалцима“ из „круга двојке“.

У протеклих месец дана Тасовац је показао завидно интересовање за постављење нових кадрова, посебно у националним установама. Залаже се за јавни рад комисија и избор на основу програма (сам је постављен на основу програма у „четири ока“). Шта ће то да промени?

У томе је добио пуну подршку двојице бардова културне политике - Радослава Павловића и Живорада Ајдачића (истина, Тасовац за то није одговоран).

Избор је могао да причека још неко време. Логичан пут био би да се прво дефинише модел културне политике, бар основни концепт, и на основу тога врши избор кадрова који га могу конкретизовати у установама. У европским државама јавне установе културе су партнери министарству у спровођењу културне политике. Како да кандидати пишу програме, када им је контекст културне политике непознат? На основу којих критеријума ће комисије да врше избор? Тако се не води кадровска политика!

Код избора кадрова одмах се уочавају два наслеђена проблема, која нису решена. Први, управни одбори, чији се чланови и

даље бирају према партијској припадности. Познати пример је СПС кадар, човек за сва времена, Живорад Ајдачић. Други проблем, конкурси нису међународно отворени, нити је информација доступна могућим кандидатима из иностранства.

Управо супротно од онога што је Иван Тасовац прво урадио у Филхармонији довођењем респектативних уметника из иностранства за шефа-диригента. Од 2010. године то је реномирани кинески уметник Мухаи Танг.

Мобилност уметника и културних практичара данас у Европи значајно одржава виталност културне продукције!

Оно што је Иван Тасовац заиста успео првих недеља јесте да маркетиншки луцидно промовише тему културне политике у медијима. Али, „свако чудо за три дана“.

Маркетинг је неопходан у савременим друштвеним и политичким процесима, али без реалних резултата у стварном животу врло брзо се покаже као „продавање магле“!

Са намером да помогну Тасовцу у реализацији плана „у четири ока“ СНС је ангажовао своја два кадра. Бивши министар Петковић намерава да заврши све што је започео, каже „има моралне обавезе“! Шта је започео и шта ће да завршава (боље да није ни почињао)?

За новог државног секретара постављен је Дејан Ристић. Типичан партијски кадар скромног CV, који се никада није бавио културном политиком. Истина, проучавао је феномен холокауста. Када се озбиљније сагледа ситуација у култури и однос Владе према културној продукцији, можда у томе има логике!

МАЛИ УСПЕСИ И ШАМАРАЊЕ*

Није Иван Тасовац, као министар културе, нешто урадио на плану културне политике да би се писало о томе. Али, он јесте симптоматичан пример, каквих истина има и превише у нашем јавном животу. Многи прихвате јавну функцију и не ураде ништа или јако мало, потом напусте функцију и - ником ништа.

За неиспуњене обавезе Тасовац криви „објективне околности“, „сложеност ситуације“, лобије, погрешне кадрове. „Не мислим да политика мора бити блато. То је пребрзо, али, руку на срце, и за сада оправдан закључак настао на посматрању броја оних који воле да се ваљају“, каже Тасовац.

Као да је човек „пао са Марса“, као да није годинама живео и радио у истим тим друштвеним условима, био веома близак са политичарима (захваљујући томе направио каријеру) и знао шта га очекује на месту министра културе.

О сопственој одговорности ни речи! Годи сујети када у CV пише да си био министар, али обично не пише шта си стварно радио и урадио.

Тасовац у жељи да буде духовит изјављује да постоје само две ствари у животу после којих нема кајања, друга је улазак у политику и Владу Србије. Није тачно, у свим одлукама које доносимо присутан је чин одговорности и могућност кајања, то је питање моралних норми у нама.

Ради се о типичном изговору техно-логоса, техно-крата (од Тасовца пијанисте није остало ништа) који - према дефиницији, никада нису лично одговорни и савест им је увек мирна.

Технолог је савремени функционер. У институцији нема личности, већ само технолога: људи који су се поистоветили са својим медијалним обликом. Њихов свет је институција.

Одговорност јесте постојаност, снага. Личност је за све одговорна. Растварање личности у објективном разлогу ствара лик технолога, фантома или приказу. Личност је воља за

* „Данас“, 25.03.2014.

одговорност, а приказа је мењање одговорности за хлеб медија: институције. (Видици - Речник технологије, 1980.)

Тасовац је категоричан: „Културне стубове земље ојачаћемо снажењем институција културе и моја памет до бољег решења не додацује“. Ово последње у реченици је тачно! Он културну политику разуме као модел државне културе.

Отуда и чувена његова констатација да у Србији има више државног новца него идеја, посебно наглашава да „све наше елите које је правила власт нису се на делу показале“. Није тачно, зависи каква је била та власт - нека прочита књигу Љ. Трговчевић, *Планирана елита*.

Изјављује: „У уметности и менаџменту инатом се да много урадити, али у политици не“. Није тачно, не разликује појмове инат и пркос - „од ината нема заната“ (препоручујем му књигу Б. Јовановића, *Пркос и инат*)

Тражи да конкуренти на места директора установе културе поднесу програм рада, а рад комисија буде јаван, али сам никада није објавио свој програм на основу кога је изабран („*то нису били јавни разговори*“). Тасовац није изнео концепт културне политике за који се залаже. То, очигледно превазилази његове стручне способности. Није тачно да за то није имао довољно времена!

У првом интервјуу, после именовања, Тасовац излаже општа места и фразе: „Култура је хумана, ослобођена насиља, она нам служи и господари!“ (препоручио бих му књигу Ј. Смирса - *Уметност под притиском*)

После шест месеци проведених на месту министра, Тасовац изјављује „... хвалим се малим појединачним успесима, а по могућности успут и ишамарам пар будала које лажу“.

Од „успеха“ Тасовца познати су само следећи: изостанак представљања Србије на Сајму књига у Франкфурту, недолазак на Сајам књига у Београду, сукоб са Националним саветом за културу, недолазак на седнице Скупштинског одбора за културу, обустављање националних пензија, медијски „двобој“ са покојним директором РТС (где је показао амбицију и незнање), прекид протокола о сарадњи са независном културном сценом, суспензија одлуке о финансијској подршци Фестивалу Нишвил, увођење законских одредби о јавним набавкама и солидарном порезу у делатности културе, кашњење

конкурса за финансирање пројеката, захтев Влади за сменом Управног одбора Народне библиотеке ...

Можда се Тасовац задовољио улогом накомештрешене „икебане“ у Влади Србија, али то за неопходне реформе у културној продукцији ништа не значи. Несигуран да ли ће њега или нездраво амбициозног Дејана Ристића, Вучић „извући из шешира“, примљен је од стране чланова УО Београдске филхармоније, које је сам изабрао, за новог-старог директора.

Када би у Србији постојала стручна евалуација рада људи на јавним функцијама, одговорност за (не)чињење и када би деловале друштвене повратне спреге Иван Тасовац, после места министра, могао би да пређе за директора Суботичке филхармоније и настави да забавља гледаоце у популарним ТВ емисијама – *културе забаве*.

То се, наравно, неће догодити, као што ни претходни министри културе и државни секретари нису сносили последице за своје одлуке. Интелектуални, морални и демократски капацитет Србије све је слабији, док млади - креативни потенцијал, баш чудно, одлази „главом без обзира“!

МИНИСТРОВ ЦРВЕНИ ТЕПИХ*

Нема ни дана да се у неком од медија не појави интервју или коментар неког нашег угледног уметника, лингвисте, професора факултета, издавача, преводиоца, библиотекара или културног практика са тешким речима на рачун односа ове Владе и Министарства културе према баштини и уметничком стваралаштву.

Морам признати, изузетно ми се допала фотографија објављена у медијима на којој министар Тасовац носи на рамену црвени тепих у Међавнику. Тачно оно - што Тасовац ради у Влади и како доживљава своју министарску фотељу. То потпуно одговара његовом лику и делу. Да је то тако потврђује и његов интервју дат новинарки Данаса.

Тасовац најављује „реконструкцију комплетног културног живота“, то исто је обећавао и пре две године. Шта је до сада чекао?

Ниједном речју Министар не одређује модел културне политике за који се залаже и који жели да спроводи. Ништа не говори о циљевима, приоритетима, инструментима, временским роковима, амбијенту који би тај модел културне политике требало да створи. Тасовац није до сада показао да је способен да јасно систематски поставља и анализира проблеме, промишља и даје решења модела културне политике. Он то и не зна, зато парцијално размишља и даје *ad hoc* предлоге „с брда с дола“! Позадина таквог приступа школски је пример „феудалног“ хијерархијског устројства државе – „Нико срећан, а нико довољан; нико миран, а нико спокојан ...“ суштина је политичког кредо Александра Вучића.

Немогуће је са Тасовцем полемисати о културној политици, није човек у материји. Управо то и сам Тасовац потврђује када на питање новинарке - да ли себе види као уметника, менаџера или политичара, одговара - да ни сам не зна шта је. Тачно, и то доказује сваким радним даном!

У сопственом хвалоспеву о успесима на месту директора Филхармоније, забравља да каже да је све време имао несобичну подршку политичких структура и да је управо то омогућавало и њему

* „Данас“, 11.02.2015.

лично и Филхармонији повлашћени положај, пре свега у расподели буџетских средстава. У прво време имао је подршку свога кума, Небојше Човића, а затим Срђана Шапера, Бориса Тадића ...

На место министра није постављен на основу понуђеног програма, већ „центлменског“ договора са Ивицом Дачићем и Александром Вучићем. Додуше, у одређеним политичким и културним круговима прича се да је Тасовац, „дечко са резервне клупе“ (последњи је изабран на место министра) постављен не на основу CV већ и захваљујући подршци одређених амбасадора. Сви који посећују пријеме у амбасадама могли су се уверити у сервилност коју Иван Тасовац показује према неким амбасадорима.

Иван Тасовац се хвали како је *Нацрт закона о изменама и допунама закона о култури* послао у Брисел на „усклађивање са европском праксом“ (еуфемизам за цензуру). Која то нормална земља у Европи, који то народ, а да држи до сопственог угледа и културног идентитета, дозвољава да му бирократи из ЕУ одлучују о темељу колективне самосвести и постојаности, а култура то свакако јесте, односно о културној политици? Што је много много је, чак и за Владу Александра Вучића!

Како то да је, одједном, министар Тасовац живнуо, не са резултатима двогодишњег рада, већ са обећањима о томе шта намерава да ради?. Одговор је једноставан - премијер је најавио реконструкцију Владе. Управо у том контексту су и последњи маркетиншки трикови Министра – потписивање споразума са синдикатима у култури (за које се на зна ни зашто постоје), формални састанак са члановима управних одбора јавних институција (без јасних планова и инструкција), постављање сатова на Музеју савремене уметности и Народном музеју, који треба да откуцавају време до отварања, као и смањење износа националних пензија.

Тасовац је самог себе именовано за једино способног да „настави“ незапочете реформе. Наравно, за њега је боље да остане министар, макар и лош, него да конкурише за директора Суботичке филхармоније (према резултатима које је показао за њега је и то место много).

Међутим, није Тасовац без заслуга. Има много тачности и симболике у његовом доношењу црвеног тепиха и распростирању за дефиле званичника на Кунстендорфу. Одличан је гест Кустурице који је тим црвеним тепихом прошетао вука и тиме показао шта мисли о таквим црвеним теписима!

КУЛТУРНИ ОБРАЗАЦ

НАЧИН УСПЕВАЊА БИТНИЈИ ОД УСПЕХА*

Огроман је успех Новака Ђоковића. Тешко је пронаћи и одговарајућу реч.

Србија је у трансу, Србија је победила! Маса младих незапослених и лоше образованих (не својом кривицом) вриште испред Скупштине. Све је сведено на атракцију!

Председник је егзалтиран, скаче и шири руке, спреман је да своје место да Нолету, као да је то његова приватно власништво. Политичари воле победнике, када су већ победили, посебно ако томе нису ништа допринели.

Медији су препуни написа и извештаја о Нолетовом успеху, пише се о свему и свачему, посебно колико је зарадио новца. Али, да ли је све баш тако како пишу и објављују медији? Да ли је Србија нешто научила или потврдила из Нолетовог примера?

Шта је важније од самог успеха? Начин на који се дошло до успеха.

Сви они који се на различите начине баве људским ресурсима слажу се да је за успех потребно десет одсто талента и деведесет одсто рада. Мало је оних који у успеху Новака Ђоковића истичу прошле и садашње године његовог непрестаног мукотрпног рада и одрицања његове породице. Где је било Министарство за спорт када се Новак развијао?

Има Србија и данас много младих Новака - математичара, физичара, биолога, економиста, лекара, дизајнера ... Где је ту држава Србија да помогне? Где је Председник да шири руке?

Како наше друштво вреднује таленат и рад, креативни потенцијал, колико га подржава? Србија је већ дуже од двадесет година друштво са највећим одливом креативног потенцијала у Европи. Најбољи и добри студенти, ако им се укаже прилика, одлазе у бели свет, не би ли свој таленат и амбицију, реализовали у условима који то омогућују.

* „Данас“, 12.07.2011.

Према психологу Хауарду Гарднеру „када појединци открију своје креативне снаге, то може да има огроман допринос њиховом самопоштовању и њиховом свеукупном достигнућу“. Али, то директно угрожава статус оних који нису развили таленат, а нису ни баш много вредни, али су амбициозни и сујетни, и карактер им није јача страна.

Одлазак креативног потенцијала само у периоду од 1990. до 2000. године, на основу процене стручњака, оштетило је Србију за 24 милијарде долара. Тренд одласка у последњих десет година није се смањио, напротив!

Да ли се неко узбуди, сем родитеља, што млади, креативни и вредни људи напуштају Србију? Да ли ће то медији забележити? Када неко од њих добије значајну светску награду, политичари ће се одмах створити ту поред да се сликају за медије. Тако почиње и завршава се њихова стварна подршка креативном потенцијалу.

Влада је укинула министарство за науку. Какав нам је образовни система и рад Министарства за образовање најбоље илуструје изузетно низак резултат ученика на ПИСА тестовима. Србија одавно нема културну политику. У партијским програмима и разним стратегијама развоја Србије нема значајнијег места нити конкретних инструмената за подршку креативном потенцијалу, креативним индустријама, истраживачким центрима, да и не спомињемо креативне инкубаторе и центре научно-истраживачке екселентности. Привреда је препуштена репродуковању страних иновација, и то најчешће застарелих, које нису конкурентне на светском тржишту.

Млади се не питају – како зарадити (радити) новац, већ како доћи до пара, без обзира на начин стицања.

Постићи међународни успех у Србији је екцес, а не правило.

Медији нас већ месецима гуше темом о Светлани Ражнатовић, министри дају изјаве, портпароли гостују у ТВ емисијама, посланици коментаришу. У свој тој жабокречини најдостојанственије се понашала сама актерка догађаја. Колико је медија забележило да су проф. др Ђуро Коругић и др Тамара Јовановић аутори значајних текстова у светски капиталној *Енциклопедији нанонауке и нанотехнологије*. То је пример за углед не мање вредан од Нолетовог!

Очигледно да смо као друштво понављачи, ништа не учимо из изванредног примера Новака Ђоковића, као и многих других наших

Новака који постижу вредне резултате у образовању, науци, економији и уметности, али не код нас, већ међу много мудријим народима? Њихов таленат, радиност и успех нису постали опште прихваћени примери вредности на који се треба угледати. Уосталом, где је место боравишта Новака? У Монаку, с добрим разлогом!

ПАТРИОТСКЕ НЕПАТРИОТЕ И НЕПАТРИОТСКЕ ПАТРИОТЕ*

Већ дуже од годину дана са већим или мањим интензитетом, води се јавна полемика између „патриота и непатриота“ у нашој култури. Многи од нас веровали су да су овакве полемике давно превазиђене. Али, Србија је земља чуда. Стално се враћа на једно-те исто, никако да закорачи напред.

Тајни и јавни спискови, црне и беле књиге, добро су познати методи дисквалификације коришћене у културним политикама које се залажу за државну културу, а не за државу културе!

И једна и друга страна у полемици само се врте у круг, при томе изостављају комплексност савременог друштвеног контекста у којем се уметничко стваралаштво код нас и у свету догађа и представља.

Уметност је извориште и поприште сусрета, прожимања и конфликта идеја и система вредности. Разлике у друштвеној прихватљивости постоје јер сама уметност буди најдубље емоције. Управо зато је уметност названа „симболичким бојним пољем друштвене борбе“.

У уводу познате књиге *Наша заједничка различитост* (Унеско, 1996.) тадашњи Генерални секретар ОУН, Перез де Куелгар је записао: *Већина слобода се односи на појединца – слобода изражавања, слобода кретања, слобода вероисповести, слобода да пишете шта желите. Културна слобода је, насупрот томе, колективна слобода. Односи се на право групе људи да следе или усвајају начин живота какав желе.*

У тој суштини - „колективне слободе“, крију се могућности индустријализације, односно интереси и утицаји политичких и економских структура на културну продукцију.

Сасвим је наивно и погрешно посматрати уметничко стваралаштво искључиво у контексту лепоте, задовољства и моралног поштовања. Уметност није неутрално поље стваралаштва!

У изванредној књизи *Уметност под пресијом*, аутор Јост Смирс (Светови, Нови Сад, 2004.) констатује: *Све процене културе*

* „Недељник“, 11.06.2013.

несумњиво су и резултат борби за друштвену моћ, укључујући и ону која има средства да усмерава, мање или више ефикасно, вредносне судове многих делова одређене популације или друштва (свима препоручујем да прочитају ову књигу).

Већина наших полемичара (европоскептика и европофиличара) не зна коју је важну улогу, можда чак судбноносну, одиграла управо уметничка продукција, односно културна дипломатија САД (оно што данас зовемо, „мека сила“) у процесу стварања ЕУ!

Њима нису познате активности, позадина и резултати активности преко тридесет центара названих „Конгрес за слободу културе“, који су у име демократије деловали током педесетих и шездесетих година прошлог века, у свим важнијим градовима Западне Европе (треба пажљиво прочитати књиге: *Who paid the piper*, ауторке Fances Stonor Saunder и *The mighty Wurlitze*, аутора Hugh Wilford)

Многи аналитичари сматрају да је улогу „Конгреса за слободу културе“ после пада Берлинског зида поново развио Сорос, односно Фонд за отворено друштво.

Доста полемичара не прави разлику између дела која критички преиспитају друштвене појаве и оних која су у функцији пропаганде. Тако су у полемику укључени Нушић и Стерија (без њиховог знања и пристанка). Да ли би данас њихова дела била проглашена патриотским или непатриотским?

Опет се враћамо на суштину „колективне слободе“. Француски режисер Марин Кермиц пре више година је изјавио: *Иза индустријског аспекта, постоји и идеолошки. Звук и слике су одувек коришћени за пропаганду, а права битка у овом тренутку води се око тога коме ће бити дозвољено да контролише светске слике и да на тај начин продаје одређени начин живота, одређену културу, одређене производе и одређене идеје.*

Свакако, један од најбољих начина да се разоткрије контекст јесте пратити изворе и токове финансирања. Управо тим методом откривена је и позадина интереса „Конгрес за слободу културе“!

У сваком случају, подела на патриотско и непатриотско стваралаштво одвлачи пажњу од суштине феномена сводећи га искључиво на јаку емоционалну раван, која је изван рационалних аргумената и није у стању да сагледа шири контекст. Тиме „патриоте“ у ствари доприносе успеху управо онога против чега се, наводно, боре.

ЕКСПЕРТИ ОПШТИХ МЕСТА*

Током вишемесечног замајавања народа око реконструкције владе „знало се“ да ће министар културе наставити свој мандат у посластичарници. Да ли је то био непосредни повод и/или минимално издвајање за културу из државне касе, у сваком случају о културној политици се последњих месеци више писало у медијима него у последњих пет година. И то је свакако добро!

Углавном се ради о ауторским текстовима и интервјуима. То што се већина од аутора и интервјуисаних никада није бавила културном политиком, очигледно је мање битно.

Међутим, показали су да слабо познавање модела културне политике, као и комплексност друштвеног контекста културне продукције.

Два таква примера могла су се прочитати у Политици од 03. августа. Један интервју и један ауторски текст (Културни додаток).

У оба ова текста одмах је јасно да су интервјуисана (чијих се великих успеха у културном животу једнога града више нико не сећа) и експерт општих места слабо упућени у „21 стратешку дилему културне политике“.

Интервјуисана сматра да је „рођена“ за министра културе, једино јој смета сопствени професионални CV, тамо то не пише!

Аутор, експерт, препоручује нам да се угледамо на модел Велике Британије. И у многим ранијим текстовима Британија му је лежала „на срцу“.

У тексту се не објашњавају циљеви, приоритети и инструменти културне политике ВБ, већ се набрајају надлежности Министарства културе, али се заборавља улога Уметничких савета (истина последњих година утицај Уметничких савета на културну продукцију је све слабији).

Суштина данашњег модела културне политике Велике Британије јесте развој доминације креативних индустрија (за почетак препоручујем му да прочита изванредну књигу „Уметност под пресијом, Јост Смирс, Светови, 2004.).

* „Недељник“, 22.08.2013.

Циљ креативних индустрије, како се дефинишу у Великој Британији, јесте лукративност! Користећи економску терминологију (технократски приступ културној продукцији) - бизнис план, запосленост, извоз, развој привреде - и сам аутор потврђује да је профит мерило успешности културне продукције у Великој Британији.

Етичке вредности и естетски критеријуми су у служби тржишта, односно потрошачке отуђености. Већина културних политика држава континенталне Европе улаже значајне напоре да се одупре таквом приступу.

То свакако не значи да друге европске државе културну продукцију не виде и као развојни потенцијал, напротив, али далеко од подређености лукративности.

Култура и уметност су много више од тога и зато би у нашем конкретном случају сигурно било успешније да се угледамо и користимо искуства нордијских држава, која су нам и много ближа, рецимо Финске и Исланда.

Прихватајући Британски модел, у било којој варијанти, значило би дефинитивно губљење суверенитета Србије у вођену културне политике и препуштање културног живота (вредносних норми) моћним креативним индустријама Запада.

Потпуну апсурдност онога што се догађа у Британији говори пример како су у Британији успешно повезани култура, коцка и туризам, који експерт наводи и то у позитивном контексту. Тако Британци могу да се кладе - да ли се иза имена Шекспир крије мушкарац или жена.

ИНТЕЛЕКТУАЛНИ АНАРХИЗАМ – КУЛТУРНИ МОДЕЛ И ТЕХНОЛОГИЈА*

Племенитост људских односа губи се када се сведе на технологију. Шире објашњење ове мисли захтева преиспитивање вредносних поставки Новог доба и технологије (техно-логоса), које смо некритички прихватили. После холокауста, ратова у Вијетнаму, Авганистану, Ираку и Сирији, немирних ноћи у Северној Ирској, бомбардовања Србије, ширења дроге - све друго, у критичком промишљању свакодневнице, више нема стварнога смисла. Јер, све друго су већ познате варијације на исту тему, а проблем није у варијацијама већ у самој теми.

Да би се схватила њена суштина, у хиперинфлацији на пијаци вербализма и визуелизацији света, довољно је разоткрити значења основних појмова у контексту Новог доба: демократија, маса, личност, љубав, воља, технологија...

Управо то је била суштина тематског броја часописа *Видици – Речник технологије* (Студентски издавачки центар), објављеног почетком осамдесетих година.

Франко Базаља (1934 -1980) чувени психијатар и некадашњи директор психијатријске болнице у Трсту (седамдесетих је био гост Београда), својевремено је отворио врата (границе) болнице и тиме доказао да и они унутра и они напољу припадају истом друштвеном миљеу. Остала је упитаност - ко је стварно унутра, а ко напољу?

Франку Базаљи био је посвећен *Речник технологије*. И то није случајно!

Чим се *Речник* појавио био је прокажен, а редакција смењена. Аутори текстова била су млађи критички мислиоци, а уредник Александар Петровић.

Крај седамдесетих и почетак осамдесетих година прошлога века био је период интензивног културног живота у Београду - ФЕСТ, БИТЕФ, БЕМУС, филозофске трибине у Дому омладине, међународни уметнички сусрети у Студентском културном центру...

* „Недељник“, 23.01.2014.

Логично питање које се поставља – зашто је у тако отвореној атмосфери забрањен број и смењена редакција студентског часописа Видици? Тема броја није се експлиците односила на унутрашња политичка питања тадашње Југославије.

Забрањени Речник технологије управо одавде, из Београда, у оригиналној енциклопедијској форми са 161 одредницом, указао је на „технолошка“ посрнућа која ће временом завладати виртуелним „друштвима благостања“ Истока и Запада.

Тадашњој политичкој елити и њеним експонентима на Београдском универзитету није се свидео „интелектуални анархизам“ аутора, који указују на разорну моћ културног модела ослоњеног на оптимизам технологије и експанзију технолошког ума.

Како данас Речник технологије види његов уредник проф. др Александар Петровић?

*Још је неколико месеци до тачно 33 године откада се у издању Видика појавио Речник технологије. То је довољно дуго време да се схвати да је то дело било одбрана слободне руке (рукописан је у великом, непрактичном фолио формату) и слободне мисли (критички је сачињен изван владајуће марксистичке догме и њеног законитог наследника либералне матрице - без игре лошег и доброг полицајца). Његова појава била је једна од првих критичких речи о технологији и њеним постхуманим исходима не само у југословенској и српској средини, већ и европској која је тада, а добрим делом и сада, опседнута даровима које ће технолошки мудраци донети следећи звезду светле будућности. Речник је својим системом појмова, метафора, симбола, алегорична, етимологија, „езоповским језиком“ засекао ткиво „друштва благостања“ и пролио крв светлуцавих опсена из којих се од земље излазеће Сунца до Булевара сумрака диже лелујава *dance macabre*.*

Док се згушњава облак трансгених и нано организама, док ишчезавају живе врсте, културе и језици, очито је да је Речник био нека врста раног упозорења, пророчког аларма који је снажно одјекнуо у српској средини, али само зато што је наишао на прогон власти, анатему услужних интелектуалаца и проклетство оних који су на мистерији технологије градили своју друштвену моћ. Истини за вољу, не би он боље прошао ни да је објављен у

Француској, јер речи немају моћ да пробуде успаване обожаваоце технолошке надобудности. Склоњен је из простора марксистичко-либералног матрикса, али је остао као нешто што смо овде учинили за цео свет, траг који ће моћи да се следи када обећања избледе и путеви заврше у агонији слепих тунела.

Шта је то забринуло политичку елиту? Ево неких од (скраћених) одредница Речника.

ВОЉА - неусловљеност. Власник кретања и једина сила која може да га савлада. Воља остварена као живот јесте личност. Воља нема услов, али је она услов свега. *Нека буде свјетлост, И би свјетлост.* (Књига постања)

ВРЕМЕ - обликовање, неједнакост, нестајање. Време није стварност већ медиј. Кретање у времену је кретање у облицима: мишљење и рад - историја. Време је укинато у вољи. У конкретно оствареној технологији време губи целину и бива позвано да исчезне. *Нема ништа вредније од времена, јер је оно цена коју плаћамо за вечност.* (Bourdalue)

ДЕМОКРАТИЈА - подједнакост. Облик медијума друштва. То је технологија коју само личност може да укине. *Ђаволска игра демократије повезана је са знањем и незнањем, злочином и казном, окрутношћу и добрим ...*(Cummings)

ДОБРО – не-по-средност, непокретност. Добро је историјски облик постојања личности. Човек не постаје добар својим рођењем: добар може да буде само силан човек: који се кретао и савладао медије: који има зло довршено у искуству. *Зло је увек лице ствари, а добро је унутра.* (Artaud)

ЛИЧНОСТ – одлучност, смиреност. Она је крај технологије јер у својој вољи живи потпуно окушану историју. Технологија је укинута у личности чија је једина особина по-стојање. *Развој духа тежи да испразни смисао личности и да га идентификује са обликом или са индивидуалношћу или са персоналношћу.* (Guardini)

ЉУБАВ - давање, сједињавање. Љубав је јединство воље, личности и живота. Она се остварује као воља личности за живот, а воља љубави даје живот личности. Она је по својој природи нужно ванисторијска. *Љубав је нешто бесконачно, а многи проводе свој кратки живот покушавајући да онемогуће да им се нешто бесконачно догоди.* (Cummings)

МАСА - лењивост. Бити маса не значи учествовати у мноштву, већ бити неразликван у истој безличној фреквенцији свести уопште. Историја је у маси позвана да изчезне, јер је постала потпуна закованост, чиста иманенција. *Непосредна последица нове улоге маса, организованих у колективе ... јесте варваризам.* (Berduaev)

МЕДИЈ – начин (средина) кретања. Медиј је свака коначност и ограниченост у којој се кретање остварује. Медиј је посредовање преласка једног у друго, друго у мноштво, мноштво у ништа. У медијима бити значи бити ово или оно: бити значи увек бити нешто друго: никада не бити, никада не постојати. *...јер јединство супротности јесте медиј /медио/.* (Aquinas)

МОРАЛ - огледање, ограничавање. Морал је закон остварен у медију друштва. Морал је потребан само технолозима да се не би сударали при кретању, али личности није потребан. Морал је делатни егоизам. *Морални суд припада једном степену незналаштва у коме недостаје разликовање стварног и привидног ...* (Nietzche)

НОВАЦ - закована слобода, симбол институције. Новац је идол посредности: удаљавања и мржње. Новац је конкретни начин кретања у медију: технолог стално прелази неки пут, али што се више креће он је све више испосредован и заувек ухваћен у бесконачном непостојању циља. *Тако је новац непосредно у исти мах реална заједница уколико је општа супстанција за све и у исти мах заједнички производ свих.* (Marx)

НОВИ ВЕК – удвајање, мрак. Свет је тако постао двострук: онај изнутра и онај изван склопљених очију. Свет је изгубио љубав и постао два, да би се раздвојио у мноштво једва повезаних светова: конкретна технологија. *Ми дубље посматрамо загонетку зла него већина генерација пре нас, ми смо видели безусловну преданост милиона сатанском лику; ми осећамо болест Новог века која води ка смрти.* (Tiffich)

ОДГОВОРНОСТ - постојаност, снага. Личност је за све одговорна. Растварање личности у објективном разлогу ствара лик технолога, фантама или приказу. Личност је воља за одговорност, а приказа је мењање одговорности за хлеб медија: институције. *Тко да се одржи? Само онај коме последње мерило није његов разум, његово начело, његова савест, његова слобода, његова моралност, него који је спреман све то жртвовати ... само одговоран човек. Где су ти одговорни.* (Вонто)

ТЕХНИКА - рефлектовани основ. Техника је исто што и ум (логос). Њихова разлика постоји само у историји, та разлика и ствара историју: техно-логију. *Техника јесте моћ која природу претвори у историју.* (Axelos)

ТЕХНОЛОГ – хијерархијски мајмун, функционер. У институцији нема личности, већ само технолога: људи који су се поистоветили са свјим медијалним обликом. Њихов свет је институција. Технологију је потребан варварин који би га убио и тиме му дао живот. *Како се брзо веру ти хитри мајмуни.* (Nietzsche)

ТЕХНОЛОГИЈА – божанствена комедија. Технологија је производња облика: умских облика мишљењем, а техничких облика радом. Технологија се делатно остварује као универзални посредник, анализа личности и живота, сваке чврстине за по-стојање, као логано клизање у ништа. *Губљење света може се назвати технологијом.* (Видици)

ТЕХНОЛОГИЈА ЖИВОТА – редуција живота на облик. Анализа личности у медију на различите облике. Живот се редукује на институцију: живот у мишљењу на појам, а живот у раду на лепоту или новац. Технологија је истина али није живот. *Не постоји никаква стварна телефонска веза са замком, никаква централа која спроводи наше позиве ...* (Kafka)

ТЕХНОЛОШКИ УМ - обмана. Технолошки ум сматра да је све ближи стварности уколико више и прецизније умножава (дели) облике. Његова логика је да ће све суптилнијом организацијом облика коначно доћи до самог постојања. *У технолошкој оптици што је већи број посредника између мене и стварности то је реч о већој стварности.* (Видици)

Данас је садржина *Речника технологије* актуелнија него што је била пре тридесет и три године, али се „интелектуални анархизам“ негде изгубио.

Савремене државе су од културне политике направиле институцију (компанију) и тиме укинуле њену суштину - интересовање уметника и публике за културну политику опада - у свему томе личност не може да се пронађе, а технолошки ум, коме је потребно стално кретање, пронашао је друге облике.

ПРИВАТНИ ЖИВОТ ЈАВНИХ ФУНКЦИЈА*

Мало је оних који данас нешто знају о Афери Профумо, због које је почетком шездесетих година пала британска влада (тајна веза министра одбране са стриптизетом). Многи се још сећају, а медији нас с времена на време и подсећају, на еротску везу Била Клинтонa и Монике Левински. Медији и јавност у Европи и Италији са великим уживањем свакодневно су пратили љубавне скандале Берлусконија. Французи су редовно били обавештавани о породичном животу бившег председника Саркозија. А садашњи, Оланд, није могао да се определи између две љубавнице.

Бивши министар одбране Немачке Вестервелe јавно се појављивао са својим пријатељем. Председника Путина, пред милионским аудиторijумом, питали су када ће поново да се ожени. О свему овоме наши медији су детаљно извештавали!

Ако су информације тачне и нису таблоидне „патке“ и „намештаљке“, у чему је онда проблем?

Добро је познато да када се у западним демократијама неко кандидује за јавну функцију - његов приватни живот престаје бити лична ствар и постаје предмет интересовања и вредносног суда јавности.

Принципи демократије подразумевају да гласачи имају право да знају какав лични однос према породичним вредностима, васпитању деце и сексуалним склоностима имају они за које гласају. Без обзира да ли њихов приватни живот јавност, или део јавности, одобрава, оспорава или је равнодушна – она има право да зна.

Није реч о естради и забави већ о политичарима који обављају неку јавну функцију и имају обавезу да доносе одлуке важне за државу и грађане! Управо зато, за разлику од других грађана, они се одричу оног дела приватности који се тиче моралних норми понашања.

Уколико се политичар јавно залаже за породичне вредности, а истовремено одржава више ванбрачних веза, то је морално

* „Данас“, 12.06.2014.

лицимерје и грађани имају право да то знају. Када љубавница „преко везе“ добије посао у државној служби, рецимо у МИП, то је сукоб интереса и јавност има право да о томе буде обавештена. Када се политичар јавно залаже за морално васпитање деце, а рођена малолетна деца му дочекују јутра на сумњивим местима, то говори о дволчном моралу и грађани имају право да то знају. Који политичар се представља као велики борац за национално питање, а виђа се са „ергелашама“ и на јастуку шапуће државне тајне.

Али, у Србији то демократско право не важи, а хоћемо у Европу! У Србији за медије то је табу тема, разлози су различити - лични интереси, везе са одређеним службама, страх од одмазде ...

Гласачи у Србији нису удостојени да знају морал политичара које бирају, односно какав приватни живот воде они и њихове породице. То само доказује да је политичка олигархија у Србији морално посрнула како у обављању јавних функција тако и у приватном животу. И једно и друго је каузално повезано!

Коме то користи? Развоју демократских односа сигурно не.

Пре свих користи одређеним службама, домаћим и страним, као и моћницима „из сенке“, који прикупљају податке да би их искористили за политичке обрачуне, корупцију и уцене. Србија у новијој историји има искуства у томе, још из Брозовог времена са афером некадашње министарке културе Станке Веселинов.

О сексуалним „нешташлуцима“ наших политичара и понашању њихове деце понешто сазнамо тек у међусобним обрачунима, када се замера „сивим еминенцијама“ или када више нису на изборним листама.

Истина, у „кругу двојке“ приватни живот политичара није тајна, јавно се прича – ко се развео, ко се са ким оженио, ко је своју љубавницу запослио и на које место, ко и са ким има ванбрачну децу, чија супруга „шврља“, који министри и државни секретари имају пријатеља, чија деца уче школе а чија проводе време по ноћним клубовима, ко воли девојчице а ко дечаке, ко и са ким посећује сплавове и ноћне клубове, ко је љубавнику „набацио“ посао ...

Сигурно је да у овим играказима има свега и свачега - претеривања, злурадости и трачева, али има и много истине. Нека имена се већ годинама понављају и то у истом контексту!

ПИТАЊА БЕЗ ОДГОВОРА*

Издржао сам, није било лако, одгледао сам пренос из Скупштине Србије и одговоре премијера и чланова Владе. Премијер је „брилијантно“ одговарао на питања која је сам себи поставио.

Негде на средини преноса сетио сам се једног вица, још из периода Совјетског Савеза. Обилазио сваке пете године товариш Брежњев најбољи колхоз у СССР. Сваки пут представе му најбољег колхозника Пјотра Петровича. И сваки пут генерални секретар нареди локалним лидерима да се испуни једина жеља Петровича, да добије малу кућу са окућницом. После петнаест година пожали се друг Петрович товаришу Брежњеву да још увек није добио кућу. Генерални секретар се наљути и прекори локалне лидере. Они му одговоре да су давно испунили његову наредбу и покажу чланак у Правди у којем пише да је друг Петрович добио кућу. На то товариш Брежњев строго прекори најбољег колхозника - друже Петровичу, ви не читате Правду!

Ко је пажљиво гледао пренос из Скупштине могао је да запази да се није баш уклапало оно што премијер говори и најчешћи кадар који га приказује. У том кадру, у десном доњем углу, у првом плану, видела се намргођена и накострешена глава министра културе Ивана Тасовца, као лутка на опрузи из кутије која када искочи треба да нас уплаши. Гротескни кадар као са слика Цилета Маринковића.

Можда у томе има и неке симболике? Не знам како је у другим секторима, али све оно што је премијер истицао као круцијалне вредности мера које спроводи Влада - суштинске реформе, брига о народу, транспарентност, питања грађанских слобода, не односи се на делатност културе и културну продукцију. Пракса га потпуно демантује!

Имам ја довољно година и нисам наиван, знам ја да Иван Тасовац ради оно што му се каже. Уосталом, зато је и именован за министра.

Нема уметника, критичара, културног практичара који већ дуже време не упозоравају јавност и премијера да је контекст културног

* „Данас“, 08.08.2014.

живота у Србији катастрофално лош, да убрзано губимо креативни и културни суверенитет и да министар и његов тим реално ништа не чине да се тренд промени. Чак и у свечаним приликама, каква је додела награда, исти они уметници које је у инаугурационом говору споменуо премијер, скрећу пажњу јавности на стање у култури - догорело је до ноктију.

Александар Вучућ се на то не обазире, на та питања које му културна јавност одавно поставља он не одговора! Како ствари стоје, нити мисли да одговори.

Враг је однео шалу, не ради се овде само о проблемима културне продукције, као што се често представља, већ о целокупном корпусу грађанских слобода. Право на културу јесте колективно право и ништа мање важно од индивидуалних слобода. Држава, ако је демократска, дужна је да обезбеди право на културу - не само формално, већ да омогући културну продукцију, како кроз установе тако и ону независну.

Србија се данас поделила на два блока - један, бројно слабији али интелектуално јачи, који живи у реалном времену, ставља морални интегритет личности на прво место и сагледава стварне процесе који изнутра уништавају наше друштво, и други - који верује у виртуелни просперитет „брилијантно“ предочен у изјавама, ауторским текстовима и интервјуима премијера Александра Вучића.

У тој виртуелној перспективи „брига за народ“ се ограничава на институције и начин организовања, и тиме је осиромашена јер *„није инспирисана умом, уметношћу и истраживањем“*.

ЗАГЛУПЉИВАЊЕ НАРОДА*

Историја и потомство могу да опросте својим бившим лидерима ако нису успели да реше лошу економску ситуацију. Могу да им опросте и неке људске слабости. Али, никада им неће опростити систематско „заглупљивање народа“.

Свако ко мало детаљније прати нашу медијску сцену и културну политику могао је да уочи два периода нападног системског „заглупљивања народа“. Први је почео крајем осамдесетих година прошлог века и трајао до почетка овога века. Други је кренуо негде пре десетак година и траје још увек. И док су се раније Владе трудиле да то некако покрију, ова садашња то ради све отвореније.

Није лоше подсетити се да сукоб у бившој Југославији није започео између нација, већ унутар сваке нације. Сукоб је почео између оних који су критички мислили и били отворени за сарадњу и компромисе и, са друге стране, оних који су били национално инструментализовани. Добро је познато ко је изгубио битку.

Том оштром раслојавању и маргинализовању друштвеног утицаја критичких мислилаца и људи од моралног интегритета значајно су допринели индустрија забаве и медији. Старије слушаоце радио програма подсећам на све што се догађало са популарном радио емисијом „Зелени мегахерц“.

Скидање са програма емисије „Утисак недеље“ изазвало је значајну позорност јавности, са пуним правом. Међутим, тај догађај се мора поставити у шири контекст да би се разумела позадина. Некако незапажено је прошао изостанак јесењег наставка и неких других ТВ емисија, посебно на јавном сервису, које су се бавиле анализом политичке ситуације у Србији.

Изван интересовања и реакције јавности пролази и једна, на први поглед, економска понуда Телекома, државне фирме. У комерцијалној понуди обједињено је плаћање телефона, Интернета и ТВ кабловског програма. Нема се шта замерити, финансијски - веома повољно. Смањење трошкова породичног буџета јесте битно, али

* „Данас“, 07.10.2014.

шта се нуди? И ту се открива намера политичке олигархије – „хлеба и циркуса“, односно „заглупљивање народа“.

У основној понуди кабловских ТВ канала од 46 домаћих станица 27 припадају - ТВ Пинку (два канала са дечијим програмом, оба припадају Пинку). Наравно, постоје и страни канали, али већина је оријентисана на индустрију забаве, феномене у природи и историјске догађаје. Уосталом, колико гледалаца у Србији може да прати стране програме без превођења?

Ружичаста телевизија прославила се као лидер „јефтине индустрије забаве“ деведесетих година прошлог века под покровитељством „даме са цветом у коси“. Није се могло „живети“ од турбо фолка! Одмах после петог октобра власник Пинка се додворавао новим властима. То је потврђивало и чести одлазак тадашњег министра културе Бранислава Лечића код Жељка Митровића, са званичним објашњењем „да утиче на побољшање квалитета програма“.

Од пре неколико година Пинк уводи и информативне емисије, као што је Национални дневник, али јасно политички профилисане на страни владајуће олигархије, а данас отворено у циљу пропаганде „визија“ Александра Вучића. Није случајно зашто је власник приватне ТВ станице, мало - мало па у друштву Премијера, са којим је путовао и у званичну посету Русији.

Немам ништа против програмске шеме Пинка, имам против медијског монопола и агресивности. У свакој држави постоје и успешно раде станице са сличним програмом. Али, у свим тим државама постоје и друге могућности, канали са одговорним информативним програмима, уметничким садржајима, филмовима и серијама у којима насиље не доминира. Програми са другачијим естетским и статусним вредностима. У друштвима са мудрим политичарима управо држава, својом медијском и културном политиком, значајно помаже овакве програме и електронске медијске куће без обзира да ли се ради о јавном или приватном власништву.

Уколико је на нашој медијској сцени могућност избора програма различитих према садржају крајње ограничена, тада се очигледно ради о смишљеној намери културног и политичког „заглупљивања народа“. У том контексту треба посматрати и драматично лоше стање нашег образовног система – међу последњима смо по успеху ученика на ПИСА тестовима; изостанак јасне културне политике

и понижавајући однос политичке олигархије према уметничкој продукцији; према величини издвајања буџетских средстава за науку, и ту смо међу последњима у Европи; као и према масовном одласку нашег младог креативног потенцијала у иностранство.

О свему овоме наш министар културе и информисања ни речи да прозбори, а и зашто би када то још увек не смета одређеним западним дипломатама. Не реагују ни чланови РРА, није им у интересу да се замерају властима, примају високе хонораре.

Не догађа се ово случајно. Оља Бећковић је директно оптужила Александра Вучића за притисак на медије. Оља је сигурно добро обавештена. Треба се присетити и улоге Александра Вућића у политичком инструментализовању медијске сцене док је био министар за информисање. Није случајно зашто се Вучић састајао и са Џонатаном Пауељом, шефом кабинета (од 1995. до 2007.) бившег премијера Велике Британије Тонија Блера. Управо он је аутор књиге у којој се оправдавају познате медијске манипулације Блера, укључујући и оне на основу којих је донесена одлука о бомбардовању Србије.

Све ове чињенице јасно показују куда се креће наша медијска сцена, односно друштво.

СВЕ ЈЕ ИСТО САМО ЊЕГА НЕМА*

Од деведесетих година прошлога века у Србији се на власти променило неколико политичких партија. Мењали су се и циљеви државне политике, али остао је континуитет у организацији странака, начину доласка и одржања власти. Ту се мало тога променило – од нереалних обећања, негативне селекције кадрова, непридржавања процедура, до пљачке државне имовине и куповања социјалног мира кредитним задуживањем у иностранству.

Унутар партијских номенклатура важи средњовековни систем власти заснован на темељу „заклетве на верност“ (*sacra fidelis*). Од места и положаја у партијској номенклатури добија се и положај у државној служби или јавним предузећима, као и привилегије (*privilegium* - изузетно повољан положај што га неки појединац или друштвена група ужива у односу на остатак друштва). Међутим, у феудалном државном устројству принцип заклетве на верност морао је бити стварни и доказив. У нашем политичком животу могао је бити формалан. Онога тренутка када се напусти партија у власти или изгуби на изборима губи се положај и све привилегије које са њим иду. За већину партијских кадрова, које немају професионални интегритет ван партијске номенклатуре, то значи – изгубити све!

Иза лидерске организације партија крије се разграната и добро повезана мрежа партијских кадрова. Утицај лидера је неоспоран, али праву атмосферу даје партијска номенклатура. Управо у том контексту одвија се стално одмеравање утицаја лидера и партијске номенклатуре. У последњих двадесетак година искусили смо да се лидери партија мењају, али су принципи устројства свих наших партија остајали непромењени.

Све је исто само њега нема! Убрзо после петооктобарских промена, када је ентузијазам народа спласнуо и дошло време реалног живота, могла се чути реченица – све је исто само њега нема! Како су године пролазиле ова констатација се само потврђивала у начину владавине такозваних „жутих“. Лидери демократа су се смењивали,

* „Данас“, 13.11.2014.

прокламоване пароле се мењале, али не и принципи партијског устројства нити мотивација за партијску припадност.

Социјалистичка партија Србије успела је да преживи унутрашње и спољне политичке турбуленције, првенствено захваљујући своме новом лидеру. Али, шта се заиста променило у њиховој унутрашњој организацији и односу према држави? Шта је нови лидер донео? Колики је стручни и морални интегритет њихових кадрова. Шта су урадили током година управљања министарствима полиције, здравља, обзржавања, инфраструктуре? За њих је још увек важнија „земљорадничка задруга“ од Београдског универзитета и САНУ. Садашњи лидери радије ће гостовати у *Гранд парад* него отићи на Коларац. Све је исто само њега нема!

Нисмо заборавили како је Војислав Шешељ водио Српску радикалну странку – чврстом руком - са великим ЈА, а гласачима је обећавао виртуелну стварност - Велику Србију (на радост западних злонамерника и медија). Многи су му и поверовали. Сама организација странке далеко је била од демократских односа, нити се њен лидер представљао нити понашао као демократа. Истина, имао је широку базу и подршку првенствено међу сиромашним и слабо образованим друштвеним слојевима. Отворено није симпатисао образовани слој, а посебно уметнике. Садашњи радикали ништа нису променили у свом наступу. Све је исто само њега нема!

Одбегли радикали, данас лидери Српске напредне странке, само су наставили све оно што су научили од свога некадашњег шефа и кума. Од Велике Србије прешли су на Велику Европу, али и даље су остали у Великој. Не мањка им политичка бахатост, а ши року изборну подршку налазе управо у мање образованим друштвеним слојевима, који радије виде виртуелну него реалну стварност. У том смислу заиста су превазишли свога учитеља - обећавају „куле и градове“, дисциплинују медије. Постављају своје нестручне партијске кадрове, лојалне партији на јавне функције (према принципу „заклетве на верност“). Једина разлика данас је у томе сада све то раде уз свесрдну отворену подршку страних ментора.

Према оној народној – Вук длаку мења али ћуд никада, наставили су да презиру креативни потенцијал, образовани средњи друштвени слој и да га систематски уништавају. Стара изрека каже да се мудрост политичара мери не према томе шта он зна, већ

којим се људима окружи. Од политичара који су „најпааметнији“ и све знају никада није било користи.

Посебно се бахато понашају према уметницима, култури и савременој културној продукцији. Нити је разумеју нити се труде да је разумеју. Њима и њиховим следбеницима она није уопште потребна. Све је исто само њега нема!

Унутар Демократске странке Србије, дошло је до кадровских промена. Странку су напустили многи оснивачи као и њен лидер од оснивања Војислав Коштуница. За председницу странке изабрана је Сандра Рашковић Ивић. У свом првом великом интервјуу на ТВ, после избора, код луцидног Марића, причала је о другачијој унутрашњој организацији партије и о залагању за морални интегритет политичара, придржавању грађанских принципа. Неће владати принцип „заклетве на верност“, већ стручни и морални квалитети! Ако се и не сложимо са њеним политичким циљевима свакако би се морали сложити са таквим политичким методом. На основу изнесених ставова могли смо очекивати да ће се кадрови ДСС повући са свих нивоа власти, посебно у Београду. Међутим, већ пар дана после ТВ интервјуа, догађаји у културном животу Београда потпуно су анулирали изнесене ставове.

Ради се о односу према значајној културној манифестацији, Октобарском салону и смени директорке у Културном центру Београда, изузетно важној установи за културни живот града и Србије. Потпуно изван поштовања сваке законске процедуре, без дијалога са стручном јавношћу, политички бахато, дошло је до смене директорке КЦБ. Повод је био неслагање око бијеналног одржавања Октобарског салона, односно, вероватно, критичко мишљење директорке о неким плановима градске власти. Све је одлучено под патронатом градског секретара без икакве консултације са Управним одбором Салона, културним практичарима, уметницима и публиком. То што је велики број визуелних уметника, међу којима су и наша најугледнија имена, протествовао против такве одлуке, односно изостанка демократске процедуре, тражећи да се разговара на ту тему, градског секретара уопште није потресло. На место нове директорке тако значајне установе као што је КЦБ доведена је особа која никада ни у каквој форми није радила у области културе, нити је икада руководила неком значајном установом.

Можемо и не морамо се сложити са програмском оријентацијом Октобарског салона и временским интервалом одржавања. Можемо и не морамо подржавати досадашњи рад директорке КЦБ. Али, ако желимо бити одговорна власт, морамо се придржавати утврђених демократских процедура, уважавати мишљења стручне јавности и вршити избор компетентних кадрова.

Градски секретар (особа из неког другог филма) и новокомпонована директорка чланови су ДСС. Све је исто само њега нема!

КАРТА У ЈЕДНОМ ПРАВЦУ*

Моја породична слава је Св. Никола. Већ дуже време се код мене, као најстаријег у генерацији, тог дана окупљају сви чланови шире породице. Тако је било и ове године, скупило нас се двадесет и петоро. Према друштвеном статусу и материјалним могућностима припадамо образованом средњем слоју – лекар, уметник, позоришни редитељ и универзитетски професор, агроном, психолог, економиста, правник, новинар ... Половину породице чини млађа генерација – неки су пре неколико година завршили факултете и раде, неки су редовни студенти, док су други у средњим школама. Старосна разлика у млађој генерацији је негде око десет година. Већи део фамилије живи у Београду, други у мањим градовима.

Као и у већини породица, када се окупи, теме за разговор су различите - има и смеха и плача, неко попије мало више вина, други пију само сокове, неки посте, други мрсе ... Сваке године се нешто ново догоди по чему се свечаност памти.

Овогодишње окупљање памтићемо по једној веома озбиљној теми која је доминирала у разговору и која је мене, можда не изненадила, али, свакако, први пут лично, суочила са феноменом који сам раније истраживао и неколико пута писао у медијима.

Сви чланови млађе генерације, и они са факултетом и они у средњим школама, желе да напусте Србију. Своју стручну и материјалну перспективу не виде у Србији. Млади у нашој фамилији нису „генијалци“, али су образовани, вредни и поштени млади људи. Васпитавали смо их у патриотском духу и они искрено воле културу и поштују традицију свог народа. Али, будућност своју и генерације којој припадају не налазе у оваквој Србији, нити виде могућност како да то промене. Потпуно су свесни да им неће бити лако у „белом свету“, али верују да ће знањем и вредноћом успети да за себе обезбеде посао и стручно напредовање, а својим будућим породицама пристојан живот. Није овде реч о новцу, то је питање достојанства, система и поштовања грађанских вредности. На њихове аргументе

* „Данас“, 29.12.2014.

зашто желе да напусте Србију, нисмо могли да одговоримо. Први пут смо на ову тему морали да се сложимо са њима.

Пре десетак година још смо веровали да постоји шанса да Србија постане једно пристојно друштво, где ће стручност, вредноћа и поштење бити основа друштвеног статуса и напретка. Нисмо били наивни, знали смо да нема идеалног друштвеног система и да се ништа не може постићи преко ноћи. Како је време пролазило сва наша очекивања су бледела, а млађа генерација је стасавала. Ми старији остајемо овде, покушавајући и даље нешто да променимо, али и сами више ништа не очекујемо.

То сазнање да наши потомци одустају од борбе да упристоје ово друштво и да су принуђени да прекину традицију живљења у својој култури, фамилију је дубоко емотивно потресло. Један је однос када тумачите статистичке подаке као истраживач, или из медија, а сасвим други када вас се то лично тиче. Све је више нас у оваквој Србији који смо одласком потомства лично погођени. Пре извесног времена сазнали смо из медија да је у последњих годину дана 5000 стручњака напустило Суботицу, а северну Бачку и Потисје око 10.000 људи свих образовних профила! Није то само проблем на нивоу целокупног друштва, већ и траума за сваку појединачну породицу.

Популистичка политика СНС и њихових партнера у последње две године у први план је избацила један „примитивни“ некреативни друштвени слој сумњивог моралног понашања. Наслеђени систем корупције „жутих“ нису демонтирали. Према подређенима се односе надобудно, према надређенима сервилно. Скривајући „рајански комплекс“ владајућа номенклатура посебно агресивно се односи према образованом средњем друштвеном слоју. Непрестано се хвале процентом подршке коју имају у бирачком телу, али нигде не износе податак којем друштвеном слоју припадају њихови поклоници.

Понижавајући је друштвени статус свих мислећих грађана Србије без обзира којој професији припадали, а посебно - учитеља, професора, лекара, уметника, научника ... Целокупна лоша економска ситуација пада на „грбачу“ средњег друштвеног слоја - сиромашни ће и даље бити сиромашни и живети од „хлеба и игара“, а пљачкаши друштвене имовине и страних кредита остаће имућни. Пропалим политичарима ни „длака неће фалити са глави“, они увек нађу добро плаћено ухлебљење.

Можда се и изграде „Београд на води“, брзе пруге и аутопутеви. Али, велика већина оних који остану у Србији служиће као лифтбоји и чувари паркинга, полуквалификована радна снага или ће продавати семенке, лубенице и паприке на железничким станицама и уз аутопутеве. Није познат случај у историји да је народ, који је изгубио своју мислећу „елиту“, свој креативни потенцијал, а самим тим – културу, идентитет и моралну вертикалу, успео као друштво да преживи.

Оно што ни Турци нису урадили за четири стотине година, а Немци у два покушаја за осам година, изгледа да ћемо успети сами себи да урадимо.

ОД КУЛТУРНОГ ДО ПРАВОГА ПАТА*

Ангела Меркел је пре неких пет година јавно признала да је процес мултикултурализма, који су програмирали, у моделу културне политике Немачке пропао. Само неколико месеци касније то исто је признао и тадашњи председник Француске Саркози.

Формирање културне политике (културног обрасца) јесте комплексан поступак који се дефинише у контексту образаца културе, социјалних, економских, политичких и религијских процеса. Сваки културни образац, ако то и јесте, мора да има интегративну функцију, пре свега кроз уграђени систем вредносних норми, а своју виталност потврђује на два начина. Први - способношћу да апсорбује другачије културне садржаје повезане са читавом лепезом различитих могућности. Други - отвореност, толеранција према другим и другачијим културним обрасцима. Управо могућношћу испољавања и уважавања различитости омогућава коегзистенцију друштвених група.

У том контексту средиште сваког културног обрасца оличено је у институцијама и њиховој спремности прихватања другачијих културних облика. То није резултат њихове несавршености, већ напротив - њихове виталности и културне утемељености. У супротном, модел културне политике постаје статичан изазивајући друштвене конфликте између интереса различитих друштвених група.

Свет је згрожен убиством дванаест новинара и полицајаца у Паризу. Трагичан догађај само потврђује да се насиљем никада није, нити може постићи нешто позитивно. Насиље увек рађа насиље! Избор жртава, карикатуриста чији радови имају изражене политичке поруке, упућује да се ради о сукобу различитих културних и религијских норми.

Француско друштво се већ дужи низ година налази у изузетно сложеним друштвеним превирањима. Одређени образци културе унутар друштва у оштрој су супротности са доминантним културним образцем. Културна политика од оснивања Министарства културе,

* „Данас“, 15.01.2015.

1959. године, тада на челу са Андре Малроом, била је мање или више „елитистичка“. Француски модел културе познат је као „етатистички“ и институционализован, односно са доминантним буџетским финансирањем културне продукције.

Због тога је управо француска држава најодговорнија за идеолошке и вредносне садржаје културног обрасца, који утемељује културни идентитет. Приоритет садашњег модела културне политике јесте - наслеђе, креативност (културно и уметничко образовање), повећање публике програма институција културе. Пажљивим читањем циљева, приоритета и инструмената културне политике Француске не може се закључити да је довољно пажње посвећено могућностима плуралитета културних облика и њиховом инкорпорирању у културни образац. За једно тако сложено и оштро структурирано друштво неопходно би било инсистирати на подршци хоризонталној и вертикалној децентрализацији, посебно „хибридних“ образаца културе који се јављају на периферијама друштвених процеса. Нажалост, то није предмет циљева модела културне политике Француске!

Живећи на маргинама друштва велика већина младих муслиманских грађана, као и свака младост, жели да се потврди и трага за идентитетом. Модел културе не пружа им задовољавајућу прилику да на конструктиван начин, равноправно са другима, пронађу сопствено месту у креирању друштвених и културних токова. „Хибридни“ образац културе, који они формирају, друштвено је маргинализован и непризнат. Управо у контексту социјалног незадовољства и културног маргинализовања многи млади муслимани се окрећу асоцијативном понашању. Данас у француским затворима лежи више од 40.000 муслимана. Неки од њих смисао сопствене егзистенције траже у екстремним религијским струјама. Последњи терористички напад извели су француски држављани!

Међутим, то није проблем само одређених друштвених група, већ целокупног галског друштва. Дужи низ година културна политика у Француској се изгубила у трагању за колективним идентитетом. Културна продукција у Француској под снажним је утицајем англосаксонске индустрије забаве, односно креативних индустрија мотивисаних искључиво лукративношћу. Покушаји да се француска култура оснажи преко франкофонских асоцијација нису дали озбиљне резултате. Француска у првој половини 20. века и Француска

почетком 21. века различita су друштва, а и глобални односи су значајно другачији. Французи би морали да се суоче са том реалношћу и потраже нова решења за своје проблеме. Живећи у „потрази за изгубљеним временом“ средња класа и арогантна елита галског друштва само губи везу са реалношћу.

У француском друштву већ дужи низ година води се „културни рат“ промењиве жестине. Свакако, тај „рат“ директно је повезан и са нарастајућим оштрим социјалним раслојавањем. Последњи трагични догађаји само су на драстичан начин то изнели на површину. У књизи *Околни пут*, аутор Бојан Јовановић овако је окарактерисао феномен „културног рата“ који се данас води у многим државама: *Културним ратом се означава жестоки конфликт између носилаца различитих, међусобно супротстављених идеја, опредељења и представа у оквиру једног културног обрасца, као и између заговорника различитих културних и цивилизацијских образаца. Будући да је њихов идентитет производ тих образаца, онда у радикалном сукобу и долази до изражаја формиран и „убилачки идентитет“. Лако се, дакле, од културе, преко идентитета, стиже до правог рата који поништава културу и претвара се у природни амбијент борбе сукобљених страна.*

Број полицајаца на улицама, појачана контрола у предграђима великих градова, звона са цркве Нотр Дам, протестни маршеви, политичке фразе, ништа ту не може да промени. Јачање десних политичких партија само ће да заоштри већ довољно напету ситуацију. Има нешто лицемерно у „маршу јединства“ у центру Париза предвођеног добро расположеним политичким лидерима из целог света. Ниједна ТВ станица није преносила шта се у истом моменту догађало на сиромашној периферији Париза.

Решења треба тражити на другој страни, пре свега у отварању модела културне политике и уважавању образаца културе са периферије и посебно у равноправном укључивању муслиманске, као и других маргинализованих група, у друштвене токове.

Када су Ангела Меркел и Саркози са помирљивошћу прихватили да је мултикултурализам у њиховим друштвима пропао, не улазећи у разлоге и одговорност, нисам сигуран да су били свесни последица.

САДРЖАЈ

РЕЧ АУТОРА	5
КУЛТУРНИ АМБИЈЕНТ	
ТЕХНОКРАТСКО-БИРОКРАТСКА РЕШЕЊА	7
ПРОДУЖЕНИ КАРДЕЉИЗАМ	10
МОБИЛНОСТ И ОДЛАЗАК УМЕТНИЧКОГ КАПИТАЛА	12
ДЕКОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЈА СВАКОДНЕВНИЦЕ	16
СРБИЈА ГУБИ КУЛТУРНИ СУВЕРЕНИТЕТ	21
КУЛТУРА ОДЛАГАЊА	24
КУЛТУРНА ПОЛИТИКА У СРБИЈИ – ТАНГО ЗА ДВОЈЕ	27
ОДГОВОРНОСТ УМЕТНИКА	32
ПУБЛИКУ НИКО НИШТА НЕ ПИТА	35
ДРЖАВА КУЛТУРЕ И ДРЖАВНА КУЛТУРА	37
ЗА КУЛТУРУ ПОМОЋ ОД ЛУТРИЈЕ	39
ИЗБОРНА САПУНИЦА СА ИГРАЊЕМ И ПЕВАЊЕМ	41
КУЛТУРА И ПУНИЈИ НОВЧАНИЦИ	44
ШЕКСПИР МЕЂУ НАМА	47
„ФЕСТИВАЛИЗАЦИЈА“ У СРБИЈИ	49
У СУСРЕТ ДРЖАВНОЈ КУЛТУРИ	52
МАГАРАЦ ОД 100.000 ДОЛАРА	55
ОГОЉЕНИ ЦЕНТРАЛИЗАМ И ТРЖИШТЕ	58
КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА	
ПУШТАМО ДА НАС ДРУГИ ТУМАЧЕ	62
У ЕПИЦЕНТРУ УТИЦАЈА „МЕКЕ СИЛЕ“	65
МИНИСТАРСТВО И МИНИСТАР	
МИНИСТАР - ПОМИРИТЕЉ	68
БУРА У ШОЉИЦИ ЧАЈА	71
ОД РЕФОРМЕ КУЛТУРНЕ ПОЛИТИКЕ – НЕМА НИ НАГОВЕШТАЈА	74
МАЛИ УСПЕСИ И ШАМАРАЊЕ	77
МИНИСТРОВ ЦРВЕНИ ТЕПИХ	80
КУЛТУРНИ ОБРАЗАЦ	
НАЧИН УСПЕВАЊА БИТНИЈИ ОД УСПЕХА	82
ПАТРИОТСКЕ НЕПАТРИОТЕ И НЕПАТРИОТСКЕ ПАТРИОТЕ	85
ЕКСПЕРТИ ОПШТИХ МЕСТА	87
ИНТЕЛЕКТУАЛНИ АНАРХИЗАМ – КУЛТУРНИ МОДЕЛ И ТЕХНОЛОГИЈА	89
ПРИВАТНИ ЖИВОТ ЈАВНИХ ФУНКЦИЈА	94
ПИТАЊА БЕЗ ОДГОВОРА	96
ЗАГЛУПЉИВАЊЕ НАРОДА	98
СВЕ ЈЕ ИСТО САМО ЊЕГА НЕМА	101
КАРТА У ЈЕДНОМ ПРАВЦУ	105
ОД КУЛТУРНОГ ДО ПРАВОГА ПАТА	108

Димитрије Вујадиновић
ЛИЧНИ СТАВ
записи о културној политици

Издавач
Балканкулт фондација интереса
Ириг

За издавача
Даница Радовић

Дизајн корица
Саша Панчић

Прелом
Бранко Страјнић

Штампа
Тампограф
Нови Сад
2015.